

МАЦЬКО Любов Іванівна,
ХРИСТЕНОК Віра Федорівна,
СИДОРЕНКО Олеся Михайлівна,
МАЦЬКО Оксана Михайлівна

ЗБІРНИК ДИКТАНТІВ

**для державної підсумкової атестації
з української мови**

9 КЛАС

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України*

Київ
Центр навчально-методичної літератури
2013

ПЕРЕДМОВА

Пропонований збірник диктантів для державної підсумкової атестації учнів 9-го класу загальноосвітніх навчальних закладів укладено з урахуванням вимог чинної програми з української мови.

Укладачі збірника керувалися принципами, вимогами й нормами Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (передусім такими його положеннями: у процесі навчання необхідно реалізовувати одночасно навчальну, виховну й розвивальну мету і досягати її; виокремлювати змістові лінії навчальних програм – мовленнєву, мовну, соціокультурну, діяльну – з тим, щоб надати мовному навчанню функціонально-комунікативного, особистісно-діяльнісного спрямування та сформуванню в мовців усі види мовленнєвої діяльності, життєво необхідні мовні вміння й навички жанрово-стильового текстотворення).

Пропоновані збірником тексти відображають рівень розвитку сучасної української літературної мови, її жанрово-стильову диференціацію, синтаксичну ускладненість і гнучкість, лексичну повноту й багатство стилістичних засобів, граматичну усталеність, стан орфоепічної, граматичної та стилістичної унормованості.

У збірнику містяться уривки творів української художньої літератури, текстів з історії, культури, науково-популярних статей. Диктанти адаптовано до чинного правопису сучасної української мови і методичних вимог навчальної програми з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів.

Тексти дібрано з урахуванням таких критеріїв: відповідність тексту мовній змістовій лінії програми; відповідність соціокультурній змістовій лінії (орієнтовним темам з розвитку мовлення); відповідність календарно-природничим і професійно-виробничим темам.

Збірник містить сто текстів диктантів на всі види орфограм і пунктограм.

Письмова робота з української мови у вигляді диктанту надає можливість об'єктивно перевірити писемну (орфографічну й пунктуаційну) грамотність учнів. Під час підготовки дев'ятикласників до державної підсумкової атестації вчитель має взяти до уваги чинники, які сприяють успішному написанню диктанту. Їх кілька.

Перший чинник – це глибоке, усвідомлене знання норм української мови, закріплених правилами орфографії та пунктуації. Вони викладені в «Українському правописі», довідниках з правопису й підручниках з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів.

Другий чинник – це наявність уміння правильно писати та навичок автоматично грамотного письма. Суть його полягає в тому, що знання правил мови (особливостей, закономірностей) необхідно трансформувати в уміння застосовувати певне правило до конкретної мовної одиниці (слова, морфеми, форми, синтаксичної конструкції), а потім закріпити його у схожих (аналогічних) мовних одиницях. Лише добре закріплене вміння правильно писати певну орфограму чи пунктограму можна шляхом систематичних вправ трансформувати в навичку автоматично писати грамотно. Гарантію успішно написати диктант має той учень, який володіє цим автоматизмом.

Третім чинником є морально-психологічний стан учня, його готовність бути уважним, зібраним, зосередженим, цілеспрямованим, оперативним.

Готуючи школярів до диктанту, вчителю варто також заздалегідь продумати, з якими орфограмами й пунктограмами в них можуть виникнути проблеми і як цьому можна запобігти. Звісно, якщо учень не досить добре знає правила, їх слід вивчити. Однак трапляється, що, засвоївши правила, школярі не впізнають їх у закономірності певних явищ, не бачать цієї закономірності в конкретному слові чи словоформі. У такому випадку необхідно виробляти вміння застосовувати правило до конкретного матеріалу тексту. Є й такі учні, які добре знають правила, уміють доречно їх використовувати, але в умовах диктування не встигають зрозуміти орфограму чи пунктограму, визначити й відтворити потрібне правило.

Отже, існують різні мовленнєві ситуації. І кожна з них потребує відповідного підходу. Якщо учень не знає правил, їх треба усвідомлено завчити, закріпити на багатьох (а не на кількох) прикладах. Якщо не пов'язує правила з орфограмами та пунктограмами, треба виконувати більше різноманітних вправ на певне правило. Якщо не впізнає в орфограмах і пунктограмах правил, закономірностей, специфіки мови, слід писати більше пояснювальних навчальних диктантів, виконувати творчі вправи зі зв'язним текстом, тренуватися у сприйманні тексту на слух, швидкому виділенні орфограми чи пунктограми з мовного потоку.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА КУРС ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності учнів є контрольний текстовий диктант.

1. Перевірки підлягають:

- уміння правильно писати слова на вивчені орфографічні правила і словникові слова, визначені для запам'ятовування;
- уміння ставити розділові знаки відповідно до опрацьованих правил пунктуації;
- уміння належним чином оформляти роботу.

Перевірка диктантів державної підсумкової атестації здійснюється за традиційною методикою.

2. Матеріал для контрольного диктанту

- Для диктанту державної підсумкової атестації використовується текст, доступний для розуміння учнів 9-го класу.
- Обсяг текстів диктантів становить 160–170 слів з урахуванням самостійних і службових частин мови.
- Для диктантів державної підсумкової атестації використовуються тексти, у яких опрацьовані правила орфографії та (або) пунктуації української мови представлено 3–5 прикладами.

3. Одиниця контролю: текст, записаний учнем з голосу вчителя.

4. Оцінювання

• Диктант оцінюється однією оцінкою на підставі таких критеріїв:

– **орфографічні та пунктуаційні помилки** оцінюються однаково;

– виправляються, але не враховуються такі орфографічні та пунктуаційні помилки: на правила, які не внесено до шкільної програми; на ще не вивчені правила; у словах з написанням, що не перевіряється, над якими не проводилася спеціальна робота; у відтворенні так званої авторської пунктуації;

– **повторювані помилки** (у слові, яке повторюється в диктанті кілька разів) вважаються однією помилкою; **однотипні** (помилки на те саме правило, але в різних словах) вважаються кількома помилками;

– розрізняють **грубі й негрубі помилки**; зокрема, до **негрубих** належать такі:

1) у винятках з усіх правил;

2) у написанні великої літери в складних власних найменуваннях;

3) у випадках написання разом і окремо префіксів у прислівниках, утворених від іменників з прийменниками;

4) у випадках, коли замість одного розділового знака поставлено інший і якщо можлива інша інтонація;

5) у випадках, що вимагають розрізнення *не* і *ні* (у сполученнях *не хто інший, як...*; *не що інше, як...*; *ніхто інший не...*; *ніщо інше не...*);

6) пропуск одного зі сполучуваних розділових знаків або порушення їх послідовності;

7) заміна українських літер російськими;

– п'ять виправлень неправильного написання на правильне прирівнюються до однієї помилки;

– орфографічні та пунктуаційні помилки на неопрацьовані правила виправляються, але не враховуються.

• Нормативи оцінювання диктанту:

Бали	Кількість помилок
1	15–16 і більше
2	13–14
3	11–12
4	9–10
5	7–8
6	5–6

Бали	Кількість помилок
7	4
8	3
9	1+1 (негруба)
10	1
11	1 (негруба)
12	–

• Для державної підсумкової атестації з української мови в 9-му класі передбачається диктант, робота над яким триває одну астрономічну годину.

Чистовий варіант підписується на титульній сторінці так:

*Робота
на державну підсумкову атестацію
з української мови за курс основної школи
учня (учениці) 9 класу*

(прізвище, ім'я та по батькові в родовому відмінку)

На першій сторінці (там, де стоїть штамп загальноосвітнього навчального закладу) проставляється число цифрами (наприклад, 28.05.2013 р.). На другій сторінці виконується робота.

ПОРАДИ УЧНЯМ

Готуючись до державної підсумкової атестації з української мови, візьміть до уваги кілька порад.

1. Ретельно повторіть вивчені орфографічні й пунктуаційні правила та винятки з них, адже текст контрольного диктанту може містити будь-які орфограми і пунктограми, засвоєні вами в 9-му та попередніх класах.

2. Критично і вдумливо проаналізуйте орфографічні й пунктуаційні помилки, яких найчастіше припускалися у своїх письмових роботах протягом року. Поміркуйте, чим саме вони спричинені (можливо, неухважністю, а може, ви не знаєте відповідного правила чи плутаєте його з іншим тощо). Визначивши причину, легше запобігти помилці.

3. Перевіряючи диктант, зверніть особливу увагу на ті слова і розділові знаки, у написанні яких вагалися під час диктування.

4. Розчленовуйте орфографію та пунктуацію на частини. Визначте, що в кожній з них є основним. Орфограми, що пишуться за фонетичним принципом (*небо, ліс, зорі, ходити, маяк, сніг*), вимагають лише уважного слухання. Для написання таких орфограм тренуйте слух.

5. Пам'ятайте, що існують такі правила орфографії, які не збігаються з правилами орфоепії: чується [*стобобіу*], а пишеться з *тобою*, відповідно: [*ми^олүйе^с'а*] – *милується*, [*зустр'ічайуц'а*] – *зустрічаються* тощо. Ці орфограми пишуться за морфологічним принципом. У таких випадках треба добре знати будову слова, словотвір, частини мови та їхні морфологічні ознаки, систему відмінювання й дієвідмінювання. До цих орфограм належать відмінкові форми змінних частин мови, дієслівні форми, правопис суфіксів і префіксів та ін.

6. Серед пунктограм можна виділити інтонаційні, структурні та змістові (смыслові). Найпростіше з інтонаційними: можна натренувати слух на окличну, питальну й розповідну інтонації та паузи. Відтак, якщо знати, якій інтонації, паузі який знак відповідає, то основний мінімум розділових знаків буде поставлено правильно.

Структурні пунктограми найскладніші. Щоб ними користуватися, треба добре знати синтаксичну будову речення, усі типи розділових знаків і основні правила їх розставлення.

Змістові (сміслові) пунктограми є спільними зі структурними, бо синтаксична будова речення відображає його зміст, є формою логічного наповнення. Однак один логічний зміст може мати кілька синтаксичних структур із різними розділовими знаками: *як приїду – зайду; після приїзду зайду; коли приїду, то зайду.*

7. Під час самостійної перевірки бажано подумки озвучувати написане. Це допоможе вам вчасно помітити допущені помилки.

1 Батько нашої історії

Нестор прийшов до Києво-Печерської лаври сімнадцятилітнім юнаком і назавжди залишився тут, щоб стати не тільки монахом-чорноризцем, а й батьком української історії. Історики сходяться на тому, що він був надзвичайно освіченою людиною, добре знався і на давньоруських, і на іноземних літописах, які читав в оригіналі.

Нестора часто називають літописцем. Це так, він справді вів літопис, але правильніше називати його письменником, істориком. І не просто першим професійним істориком Русі, а батьком усієї нашої історії. Нестор дотримувався літописних форм і хронологічного викладу подій, але прагнення висловитися ширше й докладніше диктувало йому численні вставні оповіді в «Повісті минулих літ». Пригадаймо, наприклад, історію життя й смерті віщого Олега або розправу княгині Ольги із жителями міста Іскоростеня.

Нестор звів в одне ціле літописи, створені попередниками, творчо опрацював їх, і з-під його невтомного пера вийшла цілісна, тематично завершена книга, яка не тільки дає уявлення про те, звідки пішла Руська земля і хто в ній найперший почав княжити, а й читається як справді захоплюючий художній твір на теми нашої історії.

(162 слова)

За М. Слабошпицьким

2 Майбутні засновники Києва

Три красені, мов три тугих молодих дубки! Такі схожі й такі неоднакові. Ось по праву руку стоїть Кий – найстарший. Надія і гордість усього роду. Високий, ставний, широкоплечий. Засмагле рум'яне обличчя. Одвертий погляд голубих очей, завжди теплих і ласкавих, але в гніві несхитних і твердих, мов креміль.

Посередині – Щек. Він середульший. Ох, цей Щек! Не хлопець, а вогонь! Гарячий, запальний, просто несамовитий! Нікому не змовчить, навіть батькові. Проте який удатний до співу, до музики: заспіває на Росі – луна відгукнеться на Дніпрі. Краще за нього ніхто не грає на сопілці. Без нього

хлопці й дівчата не розкладають купальських вогнищ, не водять хороводів, не пускають вінків по річці. А зараз він такий сумирний! Схилив покійно гарну кучеряву голову, що полискує свіжою бронзою, опустив додолу очі.

Хорив має сімнадцять літ. У припухлих губах – дитяча наївність, а в очах, таких синіх, як весняний ряст, – незбагнений подив, ніби він уперше побачив світ. Однак, незважаючи на молодість, він має дужі й умілі руки: кує залізо й виготовляє серпи.

(161 слово)

За В. Маликом

3 Прощання з богами

Був день великий, по вінця залитий сонцем. Співало птаство по садах і схилах, сріблом світився й вигравав Дніпро, незмінно пахло медами, влечаними грушами-дичками, дозрілим літом, що купалося в травах і дзеркальних водах непорочних дів – Либіді, Глибочиці, Почайни, рідних дочок дідича Дніпра. Їхня врода й чистота були такі непорочно-дитинні, що навіть качки не колотили тієї джерелиці. Річкові чайки зрідка торкалися крилом того синього срібла, та ще якась ластівка нап'ється його й стрімко подасться геть, щоб навіть тінь від неї не впала в ту чисту глибіню.

У Києві стояв гул, як у лісі, де валяли дерева. На горі, на схилах рубали ідолів, скидали в одну купу й палили. Полум'я злітало аж у піднебесся, а дими виїдали очі. Перуна ж прив'язали мотузкою коневі до хвоста й волочили від Княжої гори, а далі по Боричевому узвозі. Дванадцять мужів ішли поруч і били його палицями. Ручаєм переправили до Дніпра, хвилі підхопили ідола й понесли рікою.

Стояв лемент по всьому місту Кия. Чорно кляли князя волхви й жерці.

(162 слова)

За К. Мотрич

4 Київ за князя Ярослава Мудрого

Князь Ярослав Мудрий, який очолив Давньоруську державу після Володимира, дбав дуже про її столицю – Київ.

Було це вже велике місто, що мало понад сто тисяч мешканців. З усіх сторін з'їздилися до Києва свої та чужі люди: чи то купити, чи продати щось, чи за іншою своєю власною або й державною справою, чи до суду, чи до уряду.

Давній город, що стояв на горі, не міг уже помістити під час небезпеки всіх мешканців. Ярослав розширив його втрое й наново укріпив. Довкола йшли високі вали, збудовані з ка-

міння й землі, з дерев'яними й мурованими вежами, з глибоким ровом, що через нього вели мости. До міста можна було увійти з трьох сторін через укріплені ворота. Найславнішими були Золоті ворота з південного заходу, збудовані з каміння та цегли й покриті золотою бляхою.

Серед валів, біля Десятинної церкви, Ярослав поставив нову княжу палату й різні церкви. Найбільшу славу мала велика церква Святої Софії, або Божої Мудрості, з десятьма банями, прикрашеними різьбою, гарними образами й малюнками.

(165 слів)

За М. Коцюбинським

5 Козацькі чайки

«Поява на морі чотирьох козацьких човнів наводила на Константинополь більший жах, ніж поява чуми», – писав французький посол.

Запорозькі козаки були вправними воїнами не тільки на суходолі, а й на морі. Їхні славнозвісні чайки не боялися ні бурі, ні важких гармат турецьких галер, до яких вони сміливо підходили впритул. Чайки – це бойові човни, видовбані з дерева, з вітрилами й веслами. Зазвичай вони були понад дванадцять метрів завдовжки й п'ять – завширшки. На кожну сідало кілька десятків невтомних веслярів. Розсікаючи воду, чайка летіла, мов на крилах. У ній вміщалося до шістдесяти осіб з усім спорядженням, до якого входило навіть кілька легких гармат.

Якщо козаки бачили в морі турецьку галеру, їхні чайки миттю шикувалися у формі півмісяця, щоб вона не змогла втекти. Наближаючись до ворожого судна, запорожці вели невпинний прицільний вогонь з рушниць, потім із шаблями в руках видиралися на галеру – і починався рукопашний бій. Тут уже протистояти козакам не міг ніхто.

Із захопленого корабля забирали здобич, дно його прорубували, султанський флот ставав меншим ще на одну галеру.

(166 слів)

За М. Слабошпицьким

6 Історія

Історія однозначно свідчить про те, що найнепохитніші для сучасників певної епохи реалії життя можуть зникати зовсім або переживати неймовірні метаморфози. Так, одні, колись нікому не відомі, міста й країни набувають великого значення й могутності, інші відходять у небуття або ж втрачають свою колишню велич.

Скажімо, на початку сімнадцятого століття на карті світу не було такого міста, як Нью-Йорк, що сьогодні є фінансовим центром усього світу. Тільки тисяча шістсот двадцять шостого року голландська компанія заснувала на території племені ірокезів маленьке містечко – майбутній Нью-Йорк. Хто тоді знав про нього? А приблизно в той самий час зійшла нанівець військова й торгова могутність Венеції – блискучої володарки морів, що мала непереможний флот і переповнені золотом банки. Успіх тоді обертався навколо Парижа, Лондона, Амстердама, Відня. Останні два міста не зберегли до наших часів свого тодішнього світового впливу.

Сьогодні все тече, усе змінюється так швидко, як ніколи раніше. Однак сучасники не здатні помічати й відповідно оцінювати ці зміни. А от згодом історики майбутнього все оцінять і розкладуть по полицях.

(163 слова)

За К. Гудзик

7 Українська національна ідея

Спільна свідомість українського народу повільно, але все ж формується на наших очах силою обставин його територіальної, економічної, мовної та культурної зібраності. Йдучи назустріч одна одній, шануючи одна одну, переймаючи одна від одної регіональні традиції патріотичного змісту, усі України, від Закарпатської до Слобожанської, обов'язково зійдуться в українській ідеї і об'єднаються в нерозривній єдності нашого народу.

Це – альфа й омега української ідеї: створити націю, об'єднати не лише історичною пам'яттю, мовою, культурою, а й залученням кожного громадянина до реалізації своїх здібностей, до конкретної праці на будівництві демократичного суспільства і національної держави.

Зберегти й зміцнити почуттям батьківщини свою державу – це завдання нашої інтелектуальної і політичної еліти, зрештою, завдання нашого народу, якщо він хоче бути нацією, успішно конкурувати з могутніми сусідами в усіх сферах життя.

Тільки українська держава, у якій пануватиме національна ідея, дасть нашому народові світлу будучину й невмирущість. Тільки за умови тривалого, безперервного існування української держави неподільність України та її суверенітет стануть моральним законом і незаперечною істиною для наших громадян і для всього світу.

(161 слово)

За Д. Павличком

8 Символіка українського прапора

У нашому синьо-жовтому прапорі відбита ідея, у якій синій колір пов'язаний з водою і поняттями «нижній», «земний», «жіночий», «лівий», а жовтий – із вогнем і поняттями «верхній», «небесний», «чоловічий», «правий». Коли жодна із цих стихій не переважає і вони гармонійно поєднані, має місце світова й суспільна рівновага, панує злагода. Саме таку ідею закладено в нашому державному прапорі, який творять дві рівновеликі половинки – синя і жовта, символи води й вогню.

Ці дві могутні й протилежні природні стихії, поєднуючись, творять життя. А на барвному рівні поєднання синього й жовтого кольорів дають колір життя – зелений. Переважання якоїсь стихії – води чи вогню – призводить, за первісними уявленнями, до природних катаклізмів, лихоліть.

Якщо виходити з уявлень наших пращурів, барвні половинки українського прапора мають розташовуватися інакше: верхня половинка – жовта, а нижня – синя. Саме під такими прапорами українці брали участь у національно-визвольних змаганнях за свободу й незалежність рідного краю. Пояснення синьої барви як неба, а жовтої як достиглих пшеничних ланів – пізніше переосмислення, коли істотно призабулося первісне, сакральне значення цих кольорів.

(161 слово)

За С. Наливайком

9 Символ влади й перемоги

Давнішої та поширенішої зброї не знає історія. Булава відома з прадавніх часів у всіх краях і в усіх народів. Вона була холодною зброєю ще до винайдення списа, меча, лука. Коли ж вогнепальна зброя витіснила булаву, люди перетворили її на символ влади. Той, хто в давнину вправно володів булавою, був справді могутньою людиною, а тому мав право керувати іншими. В Україні, Польщі, Туреччині булава стала символом величі та державної влади.

Гетьманська булава складалася з дерев'яної чи металевої ручки, до якої кріпилася металева куля із золотим або срібним покриттям. Її оздоблювали коштовними каменями.

Хто мріє про булаву, має пам'ятати, що її дають лише гідним. Хто береться за неї, мусить розуміти, що її дуже важко здобути, але ще важче втримати. Здобувши булаву, треба знати, що нею слід користуватися мудро, адже вона здатна творити і добро, і зло, будувати й руйнувати, зміцнювати злагоду й сіяти ворожнечу.

Булава зберегла свою прадавню могутність відтоді, як була зброєю, і набула нової сили, коли стала символом влади.

(163 слова)

За А. Багнюком

10 Зв'язок поколінь

Є в Україні такі унікальні місця, що однієї їхньої мальовничості в будь-який сезон, а надто в пору буяння зелені, достатньо, щоб назавжди приворожити серце й душу. Адже з висоти пташиного лету на десятки кілометрів видно світ на всі його чотири сторони, а відчуття простору породжує почуття щастя. А ще, як на додачу, земля ця овіяна легендами козацької минувшини.

Шар-гора, що на Полтавщині, – стометрової висоти видовжене плато, яке знизу омивається водами Псла. Багато подій за майже тисячоліття знали Шар-гора й сотенне козацьке містечко Говтва. Зокрема, навесні 1638 року гетьман Запорозької Січі Яків Острянин розгромив тут польсько-шляхетське військо на чолі з коронним гетьманом Миколою Потоцьким.

На початку червня вже кілька років поспіль на Шар-горі відзначають свято козацької слави «Цілюще джерело», на яке з'їжджаються численні гості. У святкових концертах беруть участь художні колективи, проходить видовищне театралізоване дійство – козацькі бої, реконструкція баталій з яничарами. Усі охочі можуть скуштувати козацького кулешу. А велика кількість учасників народного гуляння у вишиванках і козацьких строях – наочне свідчення органічного зв'язку поколінь.

(162 слова)

За Л. Кучеренко

11 Патріотизм

Що таке патріотизм? Рік у рік, з покоління в покоління точаться суперечки. Який він? Чи існує? Чи справжній?

Для когось патріотизм виявляється в любові до рідної землі, коли повітря, вода, сонце й зірки, що мерехтять над рідною оселею, – неповторні. Лише тут, на Батьківщині, вітер має присмак степу. Лише тут небо таке високе й блакитне, що його не сплутаєш із небом чужої землі.

Для когось патріотизм уособлює рідна хата, усе, до чого малечку прикипіла душа.

Для всіх утіленням патріотизму є слово, рідна мова, якою розмовляли пращури, у якій міститься код нації, формується думка. Через мову люди усвідомлюють себе народом зі спільною історією та долею.

Для когось патріотизм персоніфікується в людях: знаних співвітчизниках, просто рідних і друзях. Це теж патріотизм, бо без розуміння ролі кожної людини не буде ані держави, ані народу.

Однак хоч би там як, невід'ємними складовими патріотизму є віра в себе, у свій народ, вірність Батьківщині. Ознаками патріотизму є також шляхетність, висота духу, розуміння важливості збереження живої історичної пам'яті.

(161 слово)

За Н. Дев'ятенко

12 Любоб до отчого краю

Із чого починається любов до отчого краю? Біліє розквітла гречка, де-не-де підсинена волошками та ще жовтіла від суріпки, а над нею, а в ній зрідка прокочується бджолиний звук. Гречка біліє м'яко, вона ще молода, її зеленого листя ще не торкнулася осінь своїм умілим квачиком і не визолотила його. А навколо гречки вже все покошено, і блідо-жовті присадкуваті ожереди двома велетенськими крижинами застигли на стерні. Добрий од неї йде дух, хлібний, дух достиглого збіжжя.

Ген по згірку темно-зелено причаївся гайок, а самий верх згірка вільний од дерев. Там, либонь, щось було засіяно, а тепер скошено, й стерня ясна, свіжа, немов ще чистішою здається від синього неба, що прихилилося до неї своїми широкими грудьми.

На все це дивишся, усе це вбираєш у себе, сповнюєшся високістю простору, що облягає тебе, і відчуваєш, що не в силі не любити цей рідний куток землі, що ця любов стоїть клубком у твоєму горлі й ти не годен той клубок проковтнути.

Звідки й коли приходить ця любов до рідної чорної землі?

(165 слів)

За Є. Гуцалом

13 Серце України

Тільки українець може зрозуміти справжню вагу слова «Київ». Київ – це не просто столиця. Київ – це вузол, яким тисячолітня історія зв'язала два континенти – Європу й Азію. Великокняжий престол, володіння якого простягалися на схід до Дону й на захід до Сяну, змагання з Візантією за першість над Чорним морем, походи Святослава Хороброго і, нарешті, монгольські навали – це свідчення того, що, не будь у той час на Дніпрі Києва, не було б на Віслі Кракова, на Влтаві Праги. Під руїнами Києва поховано здобутки лише того народу, що репрезентував Київ. Під руїнами золотого Ки-

ева поховано не тільки вияви матеріальної культури, не лише церкви, замки, а передусім заховано серце цієї землі.

Коли в київських печерах горіли воскові свічки наших Несторів, коли ставала на ноги Києво-Могилянська академія, тоді Київ і його земля знову починали променитися своєрідним сяйвом неповторної культури. Десь у далекому полі дзвеніли шаблі, тупотіли копита коней, але в Києві гули дзвони оновленої Софії, росли заводи й лопотіли вітрильники торговельних кораблів. Серце України б'ється в Києві.

(161 слово)

За У. Самчуком

14 Київські акації

Весною, коли рясним білоцвіттям каштанів і акацій закипає Київ, вечорами синіми виходжу я на круті й зелені схили Дніпра. Знайомою стежкою пробираюся в парк до Аскольдової могили, сідаю на лаві під білим наметом розквітлої акації і слухаю дивний зачарований гомін землі.

Солодкі пахоці настояних на сонці акацій пливуть у повітрі, злегка паморочать голову й викликають у душі терпкий смуток. У гущавині, що заплела круті дніпровські схили, співають, заливаючись солодким щебетом, солов'ї. І пісні запізнілих молодих веслярів линуть знизу від річки, котяться над дніпровськими плесами.

Заходить блакитна ніч, ясними мерехтливими зорями гаптуючи небо, і тихими лунами озиваються зелені парки на косогорах, пливуть над ними звуки пісень. То виходить юність на дніпровські кручі, під місяць і зорі, на площі й бульвари, де білим полум'ям свічок догорають каштани.

Наді мною тихо шумлять акації, стоять, мовби загорнувшись у білі, ніжні, прозорі тканини. Срібне мереживо заплітає в їхні рясні крони місяць, ласкавий вітер голубить їхні кучері. А вони злегка погойдуються в млосній нестямі, такі запашні й соромливо-ніжні.

(164 слова)

За І. Цюпою

15 Велика ріка мого народу

Боже, як багато у світі краси! Яке небо! А Дніпро синій-синій, чистий. Брате мій Дніпре, батьку мій дорогий і прекрасний! Скільки радості, скільки глибоких найдорожчих почуттів принесли моему серцю рідні твої води! Скільки людської краси відкрилося мені на твоєму урочистому березі! Які великі подарунки приніс ти мені, незабутній і безмірно, глибоко любий! Скільки ласки у вітрах над тобою, у синьому

небі, що дивиться у твої води й вічно милується тобою!
Скільки життя і зворушливої поезії у твоїх прозорих джерелах!
Ти сонце, ніжне й щедре, якому я поклоняюся й поклонятимуся
все життя, річко моя дорога й велика!

Велика ріка народу мого!

Прийми мою любов і безмежну подяку, що народився я на твоїх берегах,
що пив твою м'яку й чисту воду, що воскрес я душею біля тебе
і що вся душа моя сповняється твоєю красою. І очі мої, і мій слух –
усі почуття заспокоєні біля тебе, оповиті тобою, красо моя,
моє свято, щастя моє. Як багато добра подарував ти мені!
Любов'ю наповнив моє серце, надихнув мене на розуміння великого.

(167 слів)

За О. Довженком

16 Канівські гори

Канів. Одне з наймальовничіших і найдавніших міст у лоні незалежної Української держави. Ідеться про святу землю, де започаткувалося звитяжне українське козацтво і яка береже вічний сон безсмертного Кобзаря. Це прадавнє поселення славиться прекрасними людьми, унікальними майстрами й святими горами.

Одягнені в зелені шати, чергуючись із рукотворними ланами й луговими килимами, дібровами та гаями, гори набувають особливої привабливості. Саме про них слова поета Павла Тичини, добуті з глибини великого серця: «І ви, канівські рідні висоти, із живим, вічно трепетним серцем Тараса, для нас вищі від усіх на світі гір».

Та й цим не вичерпується винятковість Канівських гір. Вони мають незвичайну будову: їхні породи зім'яті в складки химерних форм, роздроблені й покривлені. За своєю неповторною структурою канівські висоти унікальні. Археологи й палеонтологи в глибинах канівських ярів читали, як по відкритій книзі природи, історію невпинного розвитку життя на планеті Земля.

Довідавшись про утворення й археологічне минуле гір, що сусідять зі славним Дніпром, зважтеся на подорож у наш мальовничий край, аби на власні очі побачити кожну з них.

(166 слів)

За І. Сорокопудом

17 Моя Чернігівщина

Багата й прекрасна Чернігівщина, славна своєю історією, чарівною природою та людьми, що звеличують її своєю працею і творчістю.

Ця земля – рідна для мене, бо саме тут я народився, тут бігав луками, милувався казковими краєвидами. З дитинства, як і більшість моїх ровесників, пізнав селянську працю з її споконвічними турботами й проблемами, які не допоможе вирішити ніхто, хіба що тільки власні руки й голова. Ці прості істини, як і перші уроки про землю-годувальницю, яку треба любити й шанувати, про хліб насущний, почув я вперше від свого дідуся.

Пізніше, у шкільні роки, учитель історії на простих прикладах пояснював, що таке любов до своєї землі. «Запам'ятайте, – говорив він, – Вітчизна починається з берізки, посаженої своїми руками, з прозорої водиці, зі струмочка, що протікає поруч із вашим домом». Коли я йшов служити в армію, учитель вручив мені торбинку із землею. «Де б не був, – сказав, – повертайся додому, на малу батьківщину».

Глибоко в душу запали мені його слова, допомагають нести любов до рідного краю через усе життя, поглиблюючи й примножуючи її.

(164 слова)

За М. Тищенком

18 Рідні місця

Коли розвіднілося, студенти впізнали цю місцину. З'ясувалося, що йдуть вони шевченківськими місцями чи десь недалеко від них. А верби, що так розкішно хияються понад ставками, – це, може, ті самі, що були описані ще Нечуєм-Левицьким.

Ранок народився в росах, у зелених буйнощах левад. Весь край засвітився соняшниками, що могутньо розвертаються своїми тугими коронами для цвіту. Картоплі по пояс, густі, непролазні. Усе наливалось життєвою силою в цю благодатну пору раннього літа. Здавалося, земля прагне виявити всю свою щедрість, порадувати людей усім найкращим. Цвітуть картоплі, і мак по них цвіте. Соняшник вигнався під стріху, і кручені паничі по ньому в'ються. Левади ваблять холодками, водою ставків блищать, розкидаються шатрами верб, кущами калини.

У садках білили хати. Що не хата – то витвір мистецтва! Скільки хат, стільки доклало рук художників і художниць народних. Одна підведена червоним, друга – синім, та вкрита соломною, сусідня – очеретом. В однієї наличники на вікнах голубі, а в другій – по голубому ще й червоненькими візерунками розмірежено. І всі білі-білі, чисті, святкові. Не для війни, для щасливого літа, видно, білилися.

(168 слів)

За О. Гончаром

Прозорий, дзвінкий березневий ранок. Сонце невпинно здіймається над Десною, і на річці золотиться не стежинка, а ціла дорога.

Іду до Десни навпростець, через городи. Під ногами останній сніг хрумтить, схожий на сіру крупчасту сіль, тріщить торішне бадилля. Можна було піти через Антонів узвіз, наїждженим шляхом, але в такий ранок хочеться хутчіше дістатися до річки.

Трохи попереду хлопчина біжить. Як не придивляюся, не впізнаю. Чий то? Біжить і біжить: чи щоб сон розігнати, а чи подивитися на вранішнє сонце, чи просто сказати Десні: «Здрастуй!» І враз його постать зникає за пагорбом.

Виходжу на кручу й завмираю.

Сонце вицілює, визолочує річку – таку цютливу іще, таку несміливу, якусь сумовиту після зими. При березі червоніє яскраво верболіз, біліють пухнасті котики, кричать про весну кимось зламані гілки.

Уже набирає весняної сили Десна, лише подекуди пропливають крижини. На одній ворона пливе – капітан без команди. Струменить Десна вічним плином, шурхотить пісок, і крижинки дзвенять по-весняному. На березі непорушно й велично височіють дуби-дідугани, а на них напливає сонце.

(163 слова)

За В. Чухлібом

Я дивлюся на сіро-синій Дніпро, слухаю плескіт хвиль. Нічого дорожчого у світі немає для мене. Я не хочу розлучатись і нізащо не розлучуся з моєю рікою. І якщо судилося мені зробити щось красиве й велике в житті, то тільки на її берегах, ласкавих і чистих.

Ніколи ще я так не відчував життя, і не був так переповнений любов'ю до свого народу, і не почував такого безмежно радісного зв'язку з ним.

Як багато хочеться мені сказати про любов до ріки моєї рідної, ясної. Річко моя! Життя моє, де і чому я забарився, чого так пізно прийшов до твого берега, теплого й чистого? На твої ясні води, на урочисті зорі, що дивляться в тебе з неба? Люблю я воду твою ласкаву, животворящу. І береги твої чисті, і всіх людей простих, що трудяться, живучи на твоїх берегах.

Уклоняюся тобі за ласку, за багатство, що дала моему серцю, за те, що, дивлячись на тебе, стаю я добрим, людяним

і щасливим, що можу любити тебе все життя, річка моя, душе мого народу.

(167 слів)

За О. Довженком

21 Спогади

З моря повівав вітерець, повітря було вологе, напоєне гіркими, млосними запахами лавра та м'яти, що піднімали з дна пам'яті давно забуті спогади дитинства. Пам'ять сягала кудись глибше, у минулі покоління, де подзвонювала ясна нелукава сталь кинджалів, поцокували точені копита вороних коней і лунав звабливий, трохи погордливий дівочий сміх.

Це було його повітря, і гори за спиною його, і в серці народжувалися тихі сплески, яких він не міг пояснити, але від яких йому ставало неймовірно приємно. Зненацька він подумав про те, що міг би жити тут повсякчас, безбоязно блукати берегом моря, де, неначе зелені вітрильники, стоять старі, ще доісторичні, реліктові сосни. Більше таких сосен немає ніде в цілому світі.

Понуро, таємниче шумить самшитовий, також реліктовий, гай, у який він заходив тільки два рази в юності. А ще далі кострубатяться кущі шипшини та ожини. Поміж ними пахнуть корови, ополудні вони заходять у воду й стоять камінно, проводжаючи великими добрими очима білі пароплави на обрії. Так само вони проводжали колись смугасті вітрила грецьких аргонавтів, які пливли сюди по золоте руно.

(167 слів)

За Ю. Мушкетиком

22 Горжество любові

Усе минає і все проходить, але продовжується життя, джерело якого – любов. І як навіть найгустіший дим не в силі заступити сонця, так і найчорніше зло не в змозі подолати добро, що виходить з любові. Невмирущим є все, що здатне любити.

Ні, Максим із цієї землі нікуди не піде! Ні на схід, ні на захід, ні на південь, ні на північ! Він буде на цій землі. І ніхто його з неї не зіпхне. Ні, не зіпхне! Можуть стерти його тіло на порох, але не зможе ніхто стерти на порох його душі, не зможе зігнати її із цієї землі. Помиляються ті, хто вогнем і залізом прийшли йому диктувати свою волю.

Непереможним є все, що народжене для творчості, для радості, для цвітіння.

Відгрімлять грози, відшаліють страшні урагани залізні, одбахкають блискавки зла й незгоди, проллються дощі гро-

мові і змиють, очистять усе. І зацвіте рясним цвітом те, чому цвісти належить, що народжене цвісти й буюти.

І тоді високо в небо підніметься сад чарівний, буйно розквітлий.

(160 слів)

За Іваном Багряним

23 Земля

У дні, коли небо прибиралося в синявий шовк, а сонце розходилося блискучим золотом, жилося прегарно. Такі дні були милі для Івоніки. Тоді він сам до себе усміхався. Переживав сам стан землі й був із нею заодно. Знав усе, що було любо збіжжю. Неначе чув і бачив, як земля із задоволенням розкошувала, як її соки відсвіжувалися і як вона, насичена, дихала пахощами. У тому віддиху так і купалося все над нею.

Те знали й бджоли його – вони були розумні й проворні. Вилітали поспішно, літали від одної квітки до другої і брили всі враз задоволено. Ниви з конюшиною простиралися ген-ген, приманювали кожного до себе. А їхні білі й рожеві квіти, упереміш зі свіжою зеленню, дрібним барвним усміхом своїм до ясного сонця вклонялися, до легкого півсну, заколисувані одностайним ніжним дзиччанням бджіл.

Гарна була земля. У своїх барвах жива й свіжа, шкода лише, що не говорила. Івоніка любив її. Він знав її в кожній порі року й у різних її настроях, мов себе самого.

(161 слово)

За О. Кобилянською

24 Чумацька душа

У мого діда не було свого земельного маєтку, але він мав уроджену пристрасть до землі й до коней. З яким замилюванням він стежив за буйними молодими сходами, за розкішною пашнею! Пізніше, коли, з'їхавшись з усіх куточків України, ми збиралися вдома всі разом, дід, цілуючи нас зі сльозами в очах, незмінно ставив нам одне й те саме запитання: «А чи ж добре жито росте?»

Кожного вечора ми запрягали коня й виїжджали поглянути на пашню в полі. Дідова душа раділа. Море зеленого збіжжя хвилювалося аж до обрію. Дід зупиняв коника на роздоріжжі. Нарвавши пучок свіжої трави, він давав її Буренькому, погладжуючи його лискучу золотисту гриву.

Вдоволений дід звертався до зустрічних селян: «Ну, як там, Пилипе, чи гарна в тебе гречка?» А до іншого: «Щось твоє житечко, Ларивоне, рідкувате цього року!»

Дідова чумацька натура була нерозлучна із землею, з тваринами, з природою.

Земля! Вона краща за золото, вона дає нам і радість, і щастя, і силу. Це – споконвічний і мудрий керівник нашого життя.

(161 слово)

За О. Грищенком

25 Жнива

Матвій іде відпочивати. Як звичайно, спить він у клуні. Між своїми снопами, між своїм знаряддям. Запах зерна вільно вливається в його широкі втомлені груди. Так само, як і колись, кладе на груди знак хреста, так само просить янгола-хоронителя зайняти коло нього місце й бути йому охороною в часі ночі. Душа його спокійна.

Володько працює в полі. Разом з батьком він вимахує тяжкими батьківськими граблями. Ані його руки, ані його плечі не набрали ще необхідної сили та пружності, але він не бажає виявити втоми чи безсилля. Розмашно й рівно, помах за помахом згортає він великі стебла вівса. Довгий, рівний покіс лишається за ним рівнобіжно до двох довгих слідів, витоптаних його ногами. Батько спереду, син за ним.

Від покосів пружно відбризкують коники-стрибунці. Згряя куріпок довго чаїлася, сподіваючись пересидіти небезпеку. Але бажання марні. Ритмічно й неухильно наближається небезпека. Тоді всі як одна зриваються й летять десь у Мозолянку. Однак ніхто на них не зважає. Косарі рівно виводять свої покоси від межі до межі.

(160 слів)

За У. Самчуком

26 Вічна вишня

Вишня росла під вікном, відколи я пам'ятаю себе, і була мені вічна, як світ. Хочу тепер пригадати, коли перший раз побачив її, і думаю: це те саме, що пробувати знайти в пам'яті святу мить, коли тобі вперше усміхнулася мама.

Вишня завжди була коло хати й виросла в моїй душі як образ рідного дому. Тому нам ніколи навіть не спадало на думку спитати мами, звідки взялася під вікном ця вишня й чому зрослася двома стовбурами, що обнялися гнучким станом. Ми любили її за це дивне плетиво, бо так легше було видряпатися аж на самий верхечок, де вишні червоніли найшвидше.

Та і як було не любити нашу вишню! Вона стояла за вікном, як людина. У травні простягала через відчинені вікна

квітучі віти-руки в білих сорочках, у липні подавала нам у цих руках червоні вишні, і їх можна було нарвати просто з хати, ставши на підвіконня. У грози й у зимову пору стукала в шибки, шукаючи захистку. У сонячні дні дарувала затінок, а в місячні ночі розповідала дивну казку.

(167 слів)

За Я. Гояном

27 Полотняні пам'ятки України

Полотняні пам'ятки України – рушники – завжди супроводить постійний епітет «чисті». Це означає не лише те, що вони самі мають зберігатися в чистоті та берегти в ній людське тіло. Чисті рушники насамперед є відповідниками чистоти духовної, символами високих етичних і естетичних ідеалів.

Видовжені прямокутники рушників за формою нагадують поля, дороги. Засіяні зерном орнаментів, вони певною мірою і є символами доріг. Ними вітають гостей, їх дарують на згадку. Дівчата, готуючись у дорогу до нового життя, подають рушники старостам. Рушниками проводжають і в останню путь. Складені, сховані чи пов'язані, вони оберігали тіло й душу людини, здоров'я тварин, урожайність рослин.

За формою рушник схожий на головні убори, які ще за часів Київської Русі жінки та дівчата чіпляли на дерева й куці під час велелюдних річних свят на честь першоджерел життя.

Як деталь святкового вбрання українок рушник використовували під час важливих подій родинного життя, наприклад, на весіллі, коли змінювався життєвий статус жінки.

На стінах жител рушник найчастіше набуває форми трикутника, вістрям спрямованого догори – тобто до неба, до Божества.

(162 слова)

За С. Китовою

28 Дивосвіт писанки

Культурний набуток українського народу давно ввійшов до скарбниці світової цивілізації. Одне з найпочесніших місць у ньому належить писанкарству, у якому розкрилися висока духовність і небуденний талант нашого народу.

Протягом довгого віку писанки сформувався певний вид орнаменту й колірної гами, характерний для окремого району.

Так, у писанках Наддніпрянщини переважає рослинний орнамент (дубовий чи горіховий лист, троянди, гвоздики) на чорному, темно-вишневому, інколи зеленому тлі. На Полтавщині часто використовують жовті, світло-зелені, білі барви,

на тлі яких виконують розпис яскравими фарбами. На Поділлі поширений рослинний орнамент на чорному, фіолетовому, коричневому тлі. На Поліссі – геометризований рослинний орнамент, білий по чорному, іноді з додаванням червоного, жовтого й зеленого кольорів. У Східних Карпатах побутують геометричні орнаменти, намальовані тонкими жовтими й білими контурами.

Після білих снігів настає весна, і ми знову беремо до рук писанку, аби закодувати на ній наші надії та сподівання тим прадавнім письмом, яке дісталось нам у спадщину від пращурів і яке в Європі називають українською мініатюрою. Писанка випромінює радість, красу, тепло людських рук, і весь світ схиляється перед цим високим мистецтвом.

(167 слів)

Із часопису

29 Сонячний символ радості

Якщо ви ніколи не дарували батькам і друзям власноруч створених писанок, то цієї весни обов'язково подаруйте. Це їх дуже втішить, адже власноруч розмальовані писанки – найліпше великоднє вітання.

Історія писанки як символу сонця, безсмертя, весняного відродження сягає в далеке минуле й пов'язана з ритуалом весняного відновлення природи. Християни, які перейняли звичай писати писанки, побачили в ньому знак віри у вічне життя. Писанка стала символом радості й воскресіння.

Мудрі кажуть: «У світі доти існуватиме любов, доки люди писатимуть писанки». І справді, тільки велика любов може творити такі дива уяви й гармонії. Кожна писанка – це ніби маленький Усесвіт. Тут і небо із зорями, і річка з рибами, і дерево життя з олеями й птахами, і засіяне поле, і триверхі церкви.

Усе це вималюване в певному порядку для того, щоб підтримувати лад і рівновагу в нашому великому світі. Кожен орнаментальний мотив і колір є ніби окремою літерою абетки. З них на писанці складається наша мальована молитва про мир і злагоду між людьми.

(161 слово)

За Я. Музиченко

30 Великдень

Яка це добра й світла година, коли село йде на Великдень до церкви! Вийнято зі скринь і шаф найкращий одяг, а для нас він такий найкращий у світі. Вишивані сорочки та блузи, на яких барвляться квіти й чарують око предивні візерунки,

вишивані кептарики, брилики на хлопчиках, віночки й стрічки на дівчатках. І все це нове, одягнуте сьогодні вперше, бо цілий рік готувалося до Великодня. Сплетені з лози й розмальовані майстровими руками кошики, прикрашені вишиваними рушниками. Усе чисте й біле, як цей світ, чекає на себе краплі свяченої води.

А церква й довкола церкви – мов великий живий квітник. Люди прийшли посвятити паски. Село стоїть у всій своїй одвічній красі, душевній просвітленості. Рід коло роду, як з давніх-давніх часів. А серце звернуте до неба, і тиша така дзвінка, ніби щойно над цим окрайцем української землі перелетіли святі.

І не перепинити цієї живої народної ріки до церкви, бо в її святості живе наш дух, бо так виростили наші традиції, едналася нація, так благословилася незалежна Україна.

(162 слова)

За Я. Гояном

31 Свято Івана Купала

В Україні свята Івана Купала завжди чекали з нетерпінням. Дівчата збиралися ввечері шостого липня і, співаючи, розмовляючи, жартуючи, плели віночки з квітів, які назбирали вдень, щоб потім завітчати ними хату, криницю, ворота й подвір'я. Прибрані вдосвіта хати виглядали такими само красивими й святковими, як і їхні господині. Уранці, ідучи до церкви, люди розглядали завітчані обійстя сусідів.

Святкування розпочиналося переважно біля річок. На березі робили опудало Купала й підпалювали його. Обов'язково розкладали велике вогнище, через яке стрибали дівчата й хлопці поодиноці або в парі. Так, згідно з віруваннями, вони очищалися від злих духів. Адже вогонь завжди вважався символом очищення. Потім хлопці переходили на протилежний берег річки, а дівчата пускали на воду сплетені власноруч віночки.

Однак найважливішим атрибутом свята Івана Купала є так звана квітка щастя – цвіт папороті, який, за повір'ям, з'являється саме в Купальську ніч. Рівно опівночі ця легендарна квітка, розкриваючись, палахкотить, наче полум'я, і міниться різними кольорами веселки. Той, хто побачить її, стане щасливим і мудрим. Така людина зможе передбачати майбутнє й допомагати громаді.

(167 слів)

За О. Хромейчук

32 Урожай

Достигли хліба.

Дух багатого врожаю плив над землею. Ситою позолотою лягав на одклепані коси, на жатки, на підводи й гарби, на коней і на людей, на чубаті снопи, що складалися в копи, у полукіпки. Золотив і тремтячі руки, які побожно брали перший сніп і подавали його до молотарки.

З голодної руїни вставали села. Оживали навіки, здавалося, завмерлі вітряки, вимахували крилами, як добрі птахи, що вчепилися весело в землю та й намагаються піднести її до небес. Крутилися жорна, і сипалося борошно, розтікалося по дворах. А там уже наготовлені діжі, затоплені печі. І хоч руки одвикли – не страшно, було б що місити! Виймати шматки пружного тіста, виплескувати в білі кулі, та на лопату, та в піч.

А тепер тихо! Ходіть і не гупайте, замріть і не дихайте! Стихніть усі, замріть у радісному чеканні, бо твориться чудо із чудес!

А потім вийматимуться з печей перші паляниці й важко буде сказати, від чого розливатиметься таке сяйво по хаті: від неохололих золотистих хлібин чи від очей матерів.

(162 слова)

За А. Дімаровим

33 Хліб

Мабуть, природа створила хлібну зернину в мить високого натхнення, яке витратила вона й на саму людину. І в чи не найголовнішому слові нашої мови «життя» предки не лише воздали заслужену хвалу житу-годувальнику, а й визнали його правічні заслуги в долі людства. У зернину, у цей маленький тугий злиточок матерії, стільки вкладено життєвої енергії, добра, безсмертя, що його таїна й досі здається нам магічною.

Усе в нас від нього, від хліба.

А втім, і самі ми, кожен із нас, – дитина своїх батьків, свого народу й хліба.

Людей, які прийшли з доброю місією, із чистим серцем чи доброю новиною, на нашій землі завжди зустрічали з хлібиною на вишитому рушнику. Короваєм благословляли молодят, без хлібини не можна було зайти в нову оселю.

Уся історія нашого народу пов'язана з історією хліба, з мистецтвом його вирощувати, готувати тісто, пекти, з гречним, вихованим ще з дитинства вмінням його їсти. Цілий цикл, у якому є свої таємниці, досвід, розрахунок. Цикл, за яким можна вимірювати літа людського життя.

(160 слів)

За В. Яворівським

Одвічним спокоєм, урівноваженістю віяло від усього, що впадало Григорію в око. Від неба, ланів, що тяглися ген-ген, усіяні копами та полукіпками, від стогів хліба, що здіймалися величними пам'ятниками. Такими величними, що всі оті палаци й храми – ніщо поряд з ними, дивовижними витворами рук хлібороба. Тільки й того, що до них не йдуть з усього світу екскурсії, не йдуть юрми туристів, їх не фотографують, щоб розмножити в часописах світу.

То хто ж возвеличить вас, мудрі зодчі, муляри й теслі людського життя? Хто створить про вас «Іліаду» чи «Одіссею», щоб увесь світ побачив справжню велич і красу степових пірамід, що ви їх у невимірній щедроті щорічно зводите?

Зерно живе, невмируще, як життя, перед яким навіть час відступає безсило. Він стирає з лиця землі держави й міста, а зерно колоситься. Руйнує палаци й храми, а зерно колоситься. Розсипає в прах піраміди, а зерно колоситься. І минають століття, зникають народи, тільки зерно залишається. І по справжньому святі оті руки, які засівають ним землю. Вони творять безсмертя!

(161 слово)

За А. Дімаровим

Століттями мова народу була тією повноводною рікою, яку ми називаємо поетичністю, адже вона виражає наші емоції та найінтимніші почуття. Поетичність жила в слові, і слово було немислиме без неї, як немислима річка без води, повноводність – без глибини, душа – без дихання.

Той, хто не знає рідної материнської мови або цурається її, народної пісні і казки, той засуджує себе на душевну злиденність, на бездуховність.

Батьківщина – це рідне слово. Юначе, знай, бережи, збагачуй велике духовне надбання свого народу – рідну українську мову. Це мова великого народу, великої культури. Українська мова живе в прекрасних піснях твого народу.

Любов до Батьківщини неможлива без любові до її мови. Хто збагнув відтінки й пахощі рідного слова, хто дорожить ним, як честю рідної матері, як добрим ім'ям родини, той любить Вітчизну. Людина, яка не любить мови рідної матері, якій нічого не промовляє рідне слово, – це людина без роду й племені.

Мова – цілюще народне джерело, і хто не припаде до нього вустами, той сам всихає від спраги, той не матиме успіху.

(165 слів)

За В. Сухомлинським

36 Рідна мова

Мова – явище суспільне. Суспільство здорове, життєздатне, коли воно складається не з безликих індивідуумів, а з громадян, патріотів своєї землі. Патріотизм починається зі ставлення до своєї рідної мови. Об'єктивно поняття рідної мови виступає поряд з поняттями рідного дому, батьківської хати, материнського тепла, Вітчизни. Тобто мова сприймається не просто як засіб комунікації і навіть не тільки як знаряддя формування думок, а значно інтимніше – як одне з головних джерел, що відживлюють патріотичні почуття, як рецептор духовного й емоційного життя людини.

Рідна мова є одним з тих засобів, за допомогою яких створюється соціальний механізм успадкування культури від покоління до покоління, тобто вироблення національної культурної традиції.

Мова єднає між собою представників певного народу в часі й просторі. Прилучення дитини до рідної мови – це входження її в суспільство, підключення до колективного розуму. Усвідомлення себе як особистості здійснюється через мову рідних людей, а тому протягом усього свого життя кожен сприймає цю першу мову в оточенні спогадів про батька й матір, братів і сестер, спогадів про рідний дім.

(160 слів)

За В. Русанівським

37 Культура мовлення

Основою мовленнєвої культури є грамотність, тобто дотримання загальноприйнятих літературних норм у користуванні лексичними, фонетичними, морфологічними, синтаксичними й стилістичними засобами мови. Проте цим поняття мовленнєвої культури не вичерпується. Мовлення має бути не тільки правильним, а й лексично багатим, синтаксично різноманітним. Щоб цього досягти, слід вслухатися в живе мовлення, вдумливо читати політичну, художню й наукову літературу, звертаючи увагу на вживання окремих слів, на особливо вдалі висловлювання, на побудову речень, користуватися словниками. Треба активно розвивати своє мовлення: тренуватися усно й письмово викладати думки, виправляти себе, перебудувати сказане, шукати найкращі й найдоцільніші варіанти висловлювання.

Культура мовлення тісно пов'язана з культурою мислення. Якщо людина ясно, логічно мислить, то й мовлення в неї ясно, логічне. І навпаки, якщо в людини немає думок, якщо вона говорить про те, чого не розуміє або не знає, то й мовлення в неї плутане, беззмістовне, захащене зайвими сло-

вами, непотрібними красивостями. Мовлення тоді гарне, коли воно якнайповніше і якнайточніше передає думки чи малює образи, легко сприймається.

Грамотне, багате мовлення – це вияв поваги до людей.

(162 слова)

Із часопису

38 Слово

Слово є однією з основних одиниць мови. Воно дає найменування всім пізнаним людиною предметам, явищам природи й суспільства, усім відношенням і залежностям, почуттям, емоційним реакціям і волевиявленням. Отже, фактично слово бере на себе називальну функцію мови.

Слово – центральна одиниця мови. Інші одиниці живуть у слові або для слова в реченні й тексті.

Слова в мові існують у певній системі та взаємовідношеннях. Вони якнайтісніше пов'язані з позамовною дійсністю, частини якої позначають і на зміни в якій оперативно реагують, відбиваючи широкий соціально-історичний досвід носіїв мови. Тому словникова система є найрухливішою складовою мови. У ній постійно виникають нові слова й значення, певні слова стають рідковживаними, а то й зовсім забуваються, залишаючись тільки в писемних пам'ятках.

Коли ми говоримо про те, що мова пов'язує минулі покоління із сучасними, зберігає і передає досвід, то маємо на увазі насамперед слова. Багатий, розвинений словниковий склад забезпечує чутливіше сприйняття навколишнього світу, глибше проникнення в нього й точніше мислення як для всього суспільства, так і для кожної окремої людини.

(161 слово)

За Л. Мацько

39 Життєдайне джерело

Ми пізнаємо світ не тільки за допомогою органів чуття, а й через слово. Саме воно є чинником, здатним переносити величезний обсяг інформації з минулого в сьогодення і з сьогодення в майбутнє.

Оскільки інтелект зашифрований у системі мови, слово є інструментом і засобом його дешифрування. «І слово стало тілом, і оселилося між нами, повне благодаті та правди», – читаємо в Біблії. У слові відбито історію нашого народу, його ідеали, прагнення, у ньому починається й закінчується духовне життя людини.

У мові, що постійно змінюється, збагачується, удосконалюється залежно від життя її носіїв, відбито екологію етносу,

його культуру, побут, звичаї. Іншими словами, зв'язок мови й мислення має свій конкретно-історичний вияв для кожного народу. Сподіватися зрушити світогляд народу, втілений у його мові, не варто.

Рідна мова єднає представників певної нації в часі й просторі, її трактуємо не тільки як засіб спілкування, нагромадження людського досвіду й навіть не тільки як засіб формування думок. Об'єктивно поняття рідної мови є глибоко інтимним: це одне з джерел, що живлять патріотичні почуття.

(161 слово)

За Т. Панько

40 Золотий міст

Людина оспівує найдорожче, увічне його в слові. Словом вона хоче сказати всьому світові про свої найглибші почуття й зоряні мрії. Людина вибудувала з минулого в прийдешнє золотий міст, яким спішать у серця посланці людяності й любові – викупані в пелюстках квіту та в пробудженнях росяного ранку слова.

Українська мова витворила багато пестливих слів, якими опоетизовано світ. Напевне, найбільше таких слів – ніжних, високих, людинолюбних, красивих – про матір. Перше слово, з якого розпочинається наше пізнання краси світу, його сонячності.

Для кожної людини мати стає початком життєвого шляху, початком доброти й совісті, єдиною сповіддю і покликом до діянь в ім'я щастя. Мати народила нас, навчила говорити й запалила в серці вічне світло пісні.

Завжди серце лине до матері, до рідного дому, яблунь і вишень у цвіту, журливої річечки, запашного луку, першої стежини, яка кличе на батьківські пороги. Скільки б років не мали, ми завжди звертаємося до джерел дитинства, до материнської любові й ласки, до материнського тепла, черпаємо в них наснагу й віру в добро.

(161 слово)

За І. Вихованцем

41 «Кобзар»

З-поміж безлічі книжок, з якими має справу історія світової літератури, поодинокі виділяються ті, що ввібрали в себе науку віків і мають для народу значення заповітне.

До таких належить «Кобзар», книга, яку народ український поставив на першому місці серед успадкованих з минулого національних духовних скарбів.

Дивовижна доля цієї книги. Поезії, що входять до неї, склалися на тернистих дорогах поетового життя, писалися

то в мандрах, то в казематах, мережилися при світлі білих ночей Півночі й у пісках пустель закаспійських, під самотнім сонцем вигнання.

Хоча більшість поезій написано поза межами рідного краю, наскрізно струменить у них світлий образ Дніпра і мріє синя далеч українських степів. На випадкових аркушиках паперу та в захальвних книжечках поетова рука прихапцем, по-крадьки записувала рядки, що стануть дорогими для цілого народу, донесуть до нього крізь усі перепони віщі й вічні слова.

Книга формувалася поступово, рік за роком, формувало її саме поетове життя, і все найістотніше з великого життя Тараса Шевченка увібрав у себе цей збірник поезій, що його у хвилину творчого осяяння було найменовано «Кобзарем».

(166 слів)

За О. Гончаром

42 Малий Гриць Сковорода

У морозну різдвяну ніч хлопець іде селом. На снігу синіють примарні тіні, дорога рипить під чобітьми. А серце б'ється дужче від чекання чогось незвичайного. Зорі на чорносиньому небі не просто світять, хочеться думати, що своїм блиманням вони щось говорять, тільки треба бути дуже освіченим, щоб це зрозуміти. Усе має свій прихований сенс, котрий відкривається уважному й допитливому оку.

Навесні однією з перших розквітає на лісових галявинах пухнаста сон-трава. Якщо покласти її під подушку, то що присниться, те й збудеться. Синіє в житі волошка. Це не просто зілля, яке треба виполоти. Колись красуня русалка заманила в поле й залоскотала молодого парубка, і він став волошкою.

Кує у лісі зозуля – птах-віщун. Раніше від інших птахів вона летить у вирій, найпізніше повертається, бо в неї ключі від чарівної країни Тепличини, де і влітку, і взимку тепло й гарно. Вирій – це рай. Одні кажуть, що він десь біля моря, інші розповідають, що за морем, а ще кажуть, що він за повітряним морем. Там і місить Бог зі святими красний коровай.

(169 слів)

За І. Драчем

43 Основоположник українського письменства

Тарас Григорович Шевченко мав сильних попередників у вітчизняній літературі, але незважаючи на це, він став її справжнім основоположником. Річ не тільки в тому, що в поетичній творчості Шевченка заграла всіма тонами жива,

звучна й ніжна українська мова. Шевченка вважають основоположником нової української літературної мови, бо йому вдалося, поєднавши книжні, народнопісенні, фольклорні, діалектні елементи з живою розмовною мовою, утвердити в літературі норми їх використання. Річ у тому, що Шевченко утвердив і виховав національну гідність українського народу.

Важливо не лише те, що Шевченко нагадає своїм універсальним талантом таких людей, як Леонардо да Вінчі. Він був живописцем, драматургом, прозаїком, гравером, філософом, критиком і передусім геніальним поетом. Важливо насамперед те, що завдяки Шевченкові українською мовою було написано твори, які і з естетичного, і з ідейного боку мають світове значення.

Тут варто згадати слова Франка, що найточніше визначають суть Шевченка як мислителя й творця: «Він є немов великий факел з українського воску, що світиться найяснішим і найчистішим вогнем європейського поступу». Велич Тараса Шевченка визнана світом.

(163 слова)

За Д. Павличком

44 Іван Франко

Іван Франко – один з найвизначніших поетів нової української літератури. Його називають титаном праці, що, подібно до біблійного Мойсея, сорок років свого життя віддав невсипущій праці й невпинній боротьбі за соціальне та національне визволення рідного народу. Він плекав нових борців, вів молодих митців до вершин світової культури.

Щоб сучасний читач зміг конкретно уявити собі титанічність праці Франка, досить назвати кілька цифр. За все життя він написав понад шість тисяч художніх творів і наукових праць, себто кожних два дні творчого життя – новий твір.

Усе життя Франкові світив вогонь батьківської кузні в рідних Нагуєвичих. Це село поет любив усе життя. У найскрутініші дні воно давало йому притулок, годувало, плекало моральне здоров'я і силу, чарувало красою природи, звичаями, піснями.

Місто давало поживу розуму, відкривало вселюдські обрії, простилало дороги, які вели до інших народів і, перш за все, до слов'янських братів. Вивчивши шістнадцять мов, Франко водночас був співробітником близько п'ятдесяти європейських періодичних видань, до яких подавав численні праці, написані різними мовами, і постійно боровся за власну трибуну.

(162 слова)

За В. Яременком

Кожним словом, кожним променем думки, кожним боєм своїм живе в душі нашого народу людина, що ім'я їй – Леся Українка. З не такої вже й далекої минувшини, проте вже мовби крізь серпанок легендарності, проступає до нас образ поетеси, образ ніжний і чистий. Майже ніколи – веселий, частіше – у задумі чи смутку.

Понад сто років тому народилася вона в сім'ї Косачів, щоб стати для світу великою Лесею Українкою. Своєю винятковістю і своєю звичайністю – усім вона дорога для нас. Хочеться підкреслити, що Леся була просто людиною і, ведучи оту тридцятилітню війну з нападами хвороби, не мала якогось додаткового захисту проти болю. Коли їй боліло, то боліло, як і кожному. Можна зрозуміти, як жадалося їй звичайного людського щастя, якщо, прикуту хворобою до ліжка, так радувала її навіть яблунова пелюстка, занесена весняним вітром у прочинене вікно.

Звертаючись до образу Лесі Українки, до цього феномену людської стійкості й мужності, ми бачимо, якою силою можуть стати в людині високість помислів, значність життєвого ідеалу, безмір любові до свого народу.

(160 слів)

За О. Гончаром

Якими питаннями не зацікавився б Михайло Коцюбинський, які стосунки людські не складали б фабули його творів, оцінює він їх міркою краси. Це було особливістю письменника й визначальною ознакою його творчого доробку.

Почуття краси панувало над митцем, і через те почуття вчинки й відносини оцінював він насамперед не з погляду моралі чи громадських потреб, а з погляду краси.

Не значило це, що був він естетом у звичайному значенні слова або що був байдужим до моральної чи соціальної правди. Але соціальний і моральний критерії цілком зливалися в ньому з його естетичними вподобаннями.

Несправедливе, жорстоке, неморальне здавалося йому неестетичним, і в ім'я краси світу, краси життя, краси людини, які уявлялися Коцюбинському чарівно-гарними, складалися його присуд і погляд на кожне питання. Естетизм Коцюбинського був широкий, як світ, і розпросторювався на всі явища. Краси шукав він скрізь і вмів відчутти її не лише в природі, а й у людях, бо в ньому жив образ не лише чарівної природи, а й чарівної людини, гарної не тільки фізично, а й морально.

(164 слова)

За В. Леонтовичем

47 Великий мандрівник із Києва

Йому було двадцять два роки, коли вирушив із Києва в далеку путь. Звали мандрівника Василь Григорович-Барський. Колишній студент Києво-Могилянської академії вирішив побувати в багатьох країнах світу, щоб скрізь здобувати знання на користь собі й Вітчизні. Допитливий чоловік вивчав там географію, архітектуру, мистецтво, національні звичаї. Усе те згодом стало основою для його надзвичайно цікавих книжок. У далеких краях він не тільки навчався сам, а й учив інших. Навіть написав за кордоном підручник з греко-латинської граматики.

Григорович-Барський був, безперечно, одним з найосвіченіших людей свого часу, мав глибокі знання з філософії, історії, риторики, географії, медицини. Сучасники пишуть, що під час своїх мандрів він опанував латину, давньогрецьку, новогрецьку, польську, італійську, арабську й усі слов'янські мови. Таких людей називають ерудитами й поліглоти.

Довго пробув письменник у чужих землях, де невтомно, мов бджола, збирав мед мудрості, щоб віддати його людям України. А після повернення відразу заходився докладно описувати свої багатолітні подорожі. Літературознавці називають такий вид літератури паломницькою прозою. Таким книжкам судилася особливо важлива роль у національній культурі народу.

(166 слів)

За І. Цюною

48 «Лебедине озеро»

Навідуючи сестру, яка мешкала в Кам'янці, Петро Ілліч Чайковський жив у маленькій хатинці поблизу будинку, звідки було видно село з невеликою дзвіницею, тихий спокійний Тясмин. У двох кімнатках пахло запашним горошком і нічною фіалкою, що цвіли під самісіньким вікном.

Працював він за спеціально поставленим для нього піаніно, писав у садку під старою вишнею, блукав берегами річки. Тиша, самостійність, близькість рідних – усе це схиляло до творчості. Вечорами збиралися на веранді, довго засиджувалися за самоваром, слухаючи розповіді матері чоловіка Олександри Іллівни – удови декабриста Давидова. Вона пам'ятала Олександра Сергійовича Пушкіна, який не раз гостював у Кам'янці. Як натхненно, як пристрасно читав він на цій веранді свої чудові вірші.

Коли за рояль сідав Петро Ілліч, музика звучала до півночі: російські та українські пісні, талановиті імпровізації,

нав'яні красою пахучого липневого вечора, ясними південними зорями над головою, спокоєм і злагодою, що переймали душу в такі світлі хвилини. Так народилася музика «Озеро лебедів» і виник задум написати балет «Лебедине озеро», який Петро Ілліч і здійснив, повернувшись до Росії.

(161 слово)

За Н. Калініною

49 Володимир Вернадський

Коло творчих пошуків Володимира Івановича Вернадського таке, що з плином часу його ідеї не забуваються, а, навпаки, стають ще актуальнішими. І це закономірно, адже темами його праць було все, що стосується природи й взаємовідносин з нею її частки – людини. А хіба може бути щось цікавішим для кожного, ніж час і простір, життя й смерть, ґрунти й води, тварини й людство?

В особі Вернадського поєднувалися геніальність ученого-теоретика, талант практика-експериментатора, хист організатора. Він є автором широковідомої праці «Біосфера», багатотомної монографії «Історія мінералів земної кори», безлічі інших книжок і статей. Вернадський був ініціатором радіохімічних і радіогеологічних досліджень, організовував експедиції, що вели пошук радіоактивних мінералів.

Рід Вернадських бере свій початок від литовського шляхтича Верни, який воював на боці Богдана Хмельницького. Нащадки його згодом оселилися в Запорозькій Січі. Прадід ученого обрав місцем проживання Чернігівщину, а від діда, який одержав право на дворянство, уже пішло прізвище Вернадський.

Володимир Вернадський плідно працював у кількох містах України. У 1919 році його було обрано першим президентом щойно створеної в Києві Академії наук України.

(166 слів)

Із часопису

50 На ярмарку

Якось актор Михайло Семенович Щепкін запросив письменника Івана Петровича Котляревського піти разом на ярмарок. Спустилися з гори Панянки на просторий майдан, що слався аж до Ворскли. Тут юрмилася сила-силенна люду. Галас сплітався з ревінням волів і корів, зі свинячим кувіканням і меканням овець. Навіть монастирський басовий дзвін не міг заглушити ярмаркового гамору.

Здавалося, що під монастирською горою розпласталася багатобарвна велетенська жива істота. Вона ворушилася, повзла

й пила з Ворскли воду. Повітря ніби колихалося сизими хвилями. У центрі ярмаркового майдану тяглися ряди ткацьких, кравецьких, чинбарських, лимарських, шевських, теслярських, ковальських виробів.

Друзі поринули в натовп. Михайло Семенович торгувався, купуючи в'язку тарані з чумацького воза, викликав чумаків на розмови, змушував їх і лягтися, і жартувати. А купивши тараню, сказав Іванові Петровичу: «Мене цікавлять розмови, рухи, пози, звички простих людей, вираз обличчя в гніві й у гуморі. Народ – великий артист. Усе справді артистичне криється в народі. Це – найкраща школа. Якщо раніше вимагали від актора врочистих жестів та інтонацій, то нині життя висуває нові вимоги артистичності».

(163 слова)

За І. Пільгуком

51 Чарівниця

Настав час, коли полтавська Богданівка стала мистецькою столицею Катерини Білокур. Звідси, з біленької селянської хати, рушила у великі світи творчість великої художниці, пішла до людей її малярська поезія, сповнена якоїсь майже магічної сили, майже фантастичної краси.

Спершу роботи Катерини Василівни побачила Полтава, потім Київ, Москва, потім вони з'явилися в Парижі. Біля них юрмилися відвідувачі міжнародних виставок. Хто ж авторка цих незвичайних полотен? Звідки такий вроджений артистизм у простої української жінки, таке естетичне чуття, багатство й сила уяви?

Дочка України, народний художник республіки Катерина Білокур привернула загальну увагу, вразивши найвибагливіших поціновувачів яскравою самобутністю, поетичною силою своїх творів. Вона мовби розповідала світові, який талановитий її народ, як розвинуте в ньому від природи естетичне чуття, яка сприйнятлива його душа до всього прекрасного в житті.

Україна здавна славиться народним мистецтвом. Дівоче вбрання й козацька люлька, топірець гуцула і спинка саней, бабусина скриня й мисник на стіні, вишитий рушник і звичайний віконний наличник – будь-яка ужиткова річ під рукою невідомого художника чи художниці ставала витвором мистецтва.

(160 слів)

За О. Гончаром

Там, де справжній талант, справді немає старості. Талант вічно юний. Завжди він виявляє своє багатство, свою силу, свою розкіш. Для нього немає втоми, що за логікою фактів настає у звичайних людей. Як той міфічний Антей, він володіє незмірними силами великої душі. А замість матері-землі, що наділила героя міфічних часів своїми буйними силами-чарами, талант звертається до власного джерела. До тонкої психічної організації, до інтуїції, інтелекту, до цілого комплексу своїх природних духовних сил, які ніколи не вичерпуються. Саме вони, за словами Віктора Гюго, роблять зі старого літами художника юну велику дитину.

Талант не вмирає. Він живе вічно у своїх духовних нащадках, у своїх творах. Він оживає у тій спадщині, яку залишає після себе, яку зберігають його духовні діти, яку вони цінують, немов коштовну скарбницю. Як із джерела живої води п'ють із неї нащадки, освіжаючи свої сили.

Талант глумливо посміхається над смертю. Талант не буде шукати тріски, бо його творча діяльність стає міцним гранітним п'єдесталом, на якому майбутнє збудує йому безсмертний пам'ятник.

(160 слів)

Із часопису

Відколи пам'ятаю себе, найбільшим бажанням моїм було якнайшвидше про все на світі дізнатися. Непокоїла мене невгамовна жага до всього незнаного, невідомого, до всього чарівного у своїй недосяжності. Так жадібно мріялося про далекі країни, позначені на глобусі та географічних мапах, так хотілося обійти, об'їздити, облітати, обдивитися навколишній світ. Розповіді про невідомі країни породжували в уяві такі мандрівки, такі неймовірні пригоди в дивовижних умовах, які могли з'явитися тільки в сні.

Повірте, я всі ті дива бачив, бо сам туди літав у снах... Вільно пролітав над чарівними краями, над горами, долинами, річками; в одну мить перелітав з холодної півночі до гарячих тропіків. Відчуття було справді казкове. Мене й донині не залишає моє казкове вміння літати й усе бачити в кольорі, мов живе.

З глибокою пошаною згадую своїх батьків головним чином тому, що вони достойно виховували своїх дітей у любові й відданості своїй Вітчизні Україні. У нашій сім'ї завжди лунала

українська мова, у хаті було чимало українських книжок, дитинство минало в атмосфері народних пісень і казок.

(162 слова)

За В. Соколом

54 Батько

Багато бачив я гарних людей, але такого, як батько, не бачив. Він мав темні коси й великі розумні сірі очі. Тільки в очах його чомусь завжди було повно смутку: тяжкі кайдани неписьменності й несвободи. Весь у полоні суму й весь водночас із якоюсь внутрішньою високою культурою думок і почуттів.

Скільки він землі виорав, скільки хліба накосив! Як вправно працював, який був дужий і чистий! Тіло біле, без єдиної цяточки, волосся блискуче, хвилясте, руки широкі, щедрі. Як гарно ложку ніс до рота, підтримуючи знизу скоринкою хліба, щоб не пократати рядно, розстелене на траві над самою Десною. Жарт любив, точене, влучне слово. Такт розумів і шанобливість.

З нього можна було писати лицарів, богів, апостолів, великих учених або сіячів, він годився на все. Багато виростив він хліба, багатьох нагодував, урятував від води, багато землі перорав, поки не звільнився від свого смутку.

У виконання вічного закону життя, схиливши сиву голову, шапку знявши й освятивши думки мовчанням, повертаю я прибитий журбою талант свій до нього, нехай сам продиктує мені свій заповіт.

(167 слів)

За О. Довженком

55 Батько і син

Сумніву не було: хтось грав на скрипці.

Розсуваючи обережно стебла високої кукурудзи, переступаючи через гарбузи, батько пішов у той бік, звідки чути було гру. Сховавшись між соняхами, він легко впізнав у місячному світлі маленьку постать свого сина. Лукаш стояв серед городу й грав. Батько ніколи не чув такої гри, але музика була йому знайома. Його серце зненацька стислося від хвилювання. Син грав ту пісню, яку так хотілося заспівати батькові. Пісня наче рвалася з грудей, вона то гриміла, як цілий оркестр, то коливалася на тонісінькій струні, то пестила серце найніжнішими у світі звуками. Батько слухав як зачарований. Він ніколи не думав, що так може грати його син.

Зненацька Лукаш озирнувся і враз побачив батька. Він злякано притиснув до грудей скрипку. Але батько стояв не-

рухомо. Місячне сяйво осяяло його обличчя, і хлопчина побачив, як блищать на батькових віях сльози.

Пізно вночі мати пішла шукати сина й чоловіка. Вона знайшла їх обох на городі. Син грав на скрипці, а батько нишком змахував непрохану сльозу.

(164 слова)

За О. Донченком

56 Свято

За кілька днів до свят прибували замовлені батьком пакунки ялинкових прикрас, які доручалося нам розпаковувати. У тих пакетах і дерев'яних ящиках лежали нечувані, небачені речі. Певна річ, це завжди справляло на нас враження також чудесного відкриття світу, втіленого в переливчасті різнокольорові скляні кулі, списи, зірки, гірлянди срібних і золотих шнурів, у химерних паперових звіраток і пташок. А яка відповідальна й надзвичайно приємна робота – прикрашати ялинку!

І от вона у світлі різнокольорових свічок стоїть розкішною королевою, срібним шпилем торкаючися стелі, а з-під гілля визирає Дід Мороз із загадковою торбою подарунків. Діти радісно збуджені, ледве стримуючи свої почуття, оточують щільним колом ялинку. Батько врочисто виймає з футляра стареньку скрипку – починається імпровізований концерт. Дітвора підхоплює мелодію, усі, тримаючись за руки, ідуть навколо ялинки, урешті переходячи на танець.

А чи можна забути ходіння засніженими вулицями із зіркою? Самі її робили, із кольорового паперу вирізали необхідні деталі. А коли все було припасовано, приклеєно, зліплено, ставили всередину запалену свічку й шумливим гуртом ходили довгою вулицею, співаючи різдвяні псалми, колядки й щедрівки.

(165 слів)

За В. Соколом

57 Тиха радість

Уранці мене розбудило яскраве сонце. Його жовтуватомедове проміння, що ледве тремтіло на стіні, на якусь мить воскресило в мені тиху, давно забуту радість. Із такою радістю я зустрічав зимові ранки в нашій з бабусею хаті. Пам'ятаю обмерзлі за ніч вікна, веселе полум'я в печі, біля якої вже поралася бабуся, неодмінно воркуючи щось сама собі, миротворне сяйво образів у кутку, облямованих під склом сріблястими мереживами та воцаними квітками.

Почувши, що я прокинувся, бабуся, підрум'янена й розімліла біля вогню, поглядала в мій куток і питала: «А що внучкові снилося?» Я вигадував якусь нісенітницю, бо мені тоді нічого не снилося. Інколи відказував твердо, щоб схоже було на правду: «Залізні ковзани!» І, затамувавши подих, чекав на відповідь.

Бабуся в таких випадках довго мовчала, потім, удаючи, ніби вкрай здивована, казала: «І наснитися ж дитині отаке! Ну, та це не вийде. По ковзани треба їхати аж у Полтаву. То скажи їм, хай не сняться». І сміялася кожною зморщечкою на осяяному полум'ям обличчі: «Уставай лишень, поласуємо кулешем».

(162 слова)

За Гр. Тютюнником

58 На сьомому небі

До сьогодні не можу забути тих десяти хвилин, які я провів у малиннику. Малина була висока, у зріст людини, добре доглянута. Лоза росла не рідко й не густо, а так, як треба за агротехнікою, щоб сонце її добре освітлювало. Кожних два рядки прив'язувалися до натягнутої дротини, міжряддя були розпушені й чисті.

Не змушуючи діда двічі мене просити, я швидко пірнув у малинник з головою, наче у світ іншої планети. О, який там був дух – солодко-духмянний, настояний на сонці й ще бозна на чому! Він лоскотав не лише ніздрі, а й, здавалося, саму душу. Повітря там було густе, соковите, якесь смачне, незбагненне, настояне на ніжних пахощах достиглої малини і стояло нерухомо, хоч на хліб його намазуй. Червоні ягоди висіли густо й були великі, як половина мого вказівного пальця, важкі, соковиті. І, ледь потрапивши на язик, миттєво танули, наповнюючи рот чимось таким незвичайно пахучо-солодким, що й словами не можу передати. А я дивився знизу вгору на ягоди і ніби знаходився на сьомому небі.

(164 слова)

За В. Чемерисом

59 Біля човна

Дядько Тихін довгенько порастється біля дерев'яного човна в густому верболозі. Скрегоче ключ у замку, як ото сильний вітер уночі ворота відчиняє. А тоді, мабуть, дядько цеглиною по замку дзвякнув: дзвяк, дзвяк.

Посеред річки чорніють при місяці три жердини, мов паростки очерету. Тіні від них довгими смужками лежать на

тихій воді, бо місяць ще низько. Там стоять ятері. В осоці озвалася дика курочка, завовтузилася.

Я сиджу собі на верболозі й гойдаюся. Не дуже, щоб гілячку не поламати. Сиджу та слухаю, як народжується вітер. Спочатку десь поблизу млосно затріпотіло листя на високому осокорі, потім той шелест перехопився на могутній дуб, і з нього посипалися додолю стиглі жолуді, загули лапаті вільхи густо, наче вихор пройшовся по мокрих кущах. І заговорив ліс ширше, гучніше. Мабуть, отак народжуються річки, прерасні почуття, музика, усе чарівне й загадкове.

Угорі щось прошелестіло, а внизу, на річці, й очеретини не поворухнуло. Вода блищить, мов мед у щільниках.

Дзеленькнув ціпок об човнове днище. Гримнуло весло.

«Ну, з богом!» – сказав дядько Тихін.

(163 слова)

За Гр. Тютюнником

60 Берегиня роду і народу

Змінюються часи, удосконалюється життєдіяльність людини на землі, сягає фантастичних вершин наука й техніка, але неминущо цінністю, незмінною духовною, моральною величиною в людському суспільстві залишається мати. Адже в основі загальнолюдської моралі – любов до матері й пошана до материнства, які об'єднують людей незалежно від будь-яких відмінностей між ними. Із цього погляду мати й материнство схожі на Сонце, яке несе життєдайне тепло всьому людству.

Кожної миті на земній кулі народжуються діти. І перше, що бачать вони, розплющивши оченята, – материнські очі, лагідні, сяйливі, радісні. Чи є в мові ніжніше, доступніше для немовляти, милозвучніше у своїй величі й простоті слово, аніж «мама» – слово, з яким ми приходимо в цей світ?

У кожного є або була найближча і найдорожча людина – мати. У кожного на денці душі лежить, як найкоштовніший скарб, спогад про материнську ласку й доброту. У найскладніші, найдраматичніші хвилини життя цей спогад гріє, підтримує, додає сил, надихає. І хоч куди б закинула нас доля, у пам'яті жевріє материнська домівка, материнський поріг, материнське вікно, материнські руки, материнська душа.

(162 слова)

За О. Омельченко

61 Святе слово

Слово «мама» росте разом з нами тихо, як тихо ростуть дерева, сходить сонце, розцвітає квітка, як тихо світить веселка і гладить дитину по голівці рідна рука. Воно приходить на уста промінцем маминої усмішки, ласкавістю очей, листочком вишні й світлинкою сонця, пелюсткою квітки й радістю веселки, лагідністю руки й вечірньою молитвою. І з букви-краплинки та звуку-сльозинки народиться на світ святе слово «мама», мовлене устами янголятка, і осяє хатину, як дар Божий.

Тільки не дано нам запам'ятати цю мить, як не згадати того дня, як над нашою колискою вперше нахилилася мати. Бо мама завжди з нами, вона живе в нас, у наших дітях і внуках, у всьому нашому роді й береже нас та благословляє на добро.

А в найтяжчу годину стогоном вирветься з грудей тільки одне слово, як остання надія на порятунок: «Мамо!». То подає голос наша душа, то мати захищає свою дитину, і перше слово немовляти являється із-за завіси літ янголом-хранителем в образі матері, слово з любові Тараса: «Слово “мамо”. Великеє, найкращее слово».

(162 слова)

За Я. Гояном

62 Мати

Я сидів за хатою на траві з напівзаплющеними очима, прислухався до жайворонкового співу, який долинав із польового піднебесся.

Зненацька відчув, як легенька тінь упала на мене. Материне обличчя на відстані витягнутої руки здавалося якимось неправдоподібним. Таке обличчя намалював би старовинний художник на дубовій дошці, зображуючи Богоматір.

Материна голова затуляла сонце, і його проміння, іскрячись у розмаяних чорних косах, творило навколо голови мерехтливий німб. Мати стояла в тому золотому німбі, який одухотворив її обличчя, і я, вражений цією явиною, стежив, як сніп проміння, падаючи на голову й розсіюючись, тремтить.

Мати ступила вбік, і кругла жовтогаряча таріль сонця засріблилася в густій блакиті, а довкола матеріної голови вже не іскрився німб.

Усміхнувшись, я попросив, щоб мати знову стала там, де тільки-но стояла, і навіть долонею показав на те місце поблизу куща напіврозквітлої темно-червоної півонії.

«Хіба не однаково, де стояти?» – спитала мати. І все-таки, прочитавши німе благання в моїх очах, слухняно ступила поміж кущів нерозквітлої півонії.

І від цього всього-на-всього одного кроку моєї матері все набрало якоїсь святковості, незвичності, таємничості.

(166 слів)

За Є. Гуцалом

63 Перший учитель

Учитель. Просте, звичайне слово. А скільки воно таїть у собі незабутніх спогадів! Скільки пов'язано з ним перемог і звершень у людини! Учитель навчив нас писати й читати слова «мати», «земля», «сонце», «народ», «праця». Він допоміг збагнути їхній глибинний зміст і навчив шукати своє місце в житті.

Ми тоді були дітьми й не одразу розуміли всю велич науки першого вчителя. Однак минали роки, і кожен з нас глибше усвідомлював, який коштовний скарб дарує нам учитель. Учитель привчив нас, малих, не тільки до науки, а й до праці.

Коли я вперше приїхав до великого міста й зайшов до відомого українського поета, то побачив у нього над робочим столом портрет сивої жінки з глибокими розумними очима. Мати? Ні. Видатний поет не був на неї схожий. І я насмілюся запитати.

Поет підвівся з крісла й урочисто відповів: «Моя перша вчителька».

І якщо не в кожного з нас є такий портрет, то, я певен, кожен з нас носить дорогий образ у своєму серці.

(160 слів)

За В. Кучером

64 Добрий чарівник

Заслуженого вчителя України Золтана Баконія називали добрим чарівником, бо кожна зустріч з ним залишала в дитячій душі чудову казку про різнобарвний світ, сповнений захопливих відкриттів. Усе своє життя він залишався повноважним представником дитинства, його ім'я знали далеко за межами Закарпаття.

Золтан Баконій народився в напрочуд красивому селі Невицькому, що потопає в зелені гір. Із башт розташованого на його території середньовічного замку відкривається чудовий краєвид на долину річки Уж. Невицьке мальовниче будь-якої пори року, тому не випадково саме тут приходило натхнення до багатьох закарпатських митців. У цих місцях любив працювати й патріарх закарпатської школи живопису Йосип Бокшай.

Маленькому Золтану подобалося спостерігати за роботою майстра, а згодом цей художник став його вчителем. Коли одного разу під час занять з образотворчого мистецтва в гімназії юний Золтан зізнався наставнику, що дуже любить малювати, але в нього болять очі, той відповів: «Ти будеш учителем і зможеш передати все, чого я тебе навчив, дітям». Золтан Баконій виправдав сподівання майстра – став чуйним і мудрим педагогом.

(160 слів)

За Л. Луцкером

65 Учитель і учень

Доки житимуть на світі вчителі та учні, світ перебуватиме в постійному розвитку, який веде суспільство до оновлення, духовного збагачення, моральної досконалості.

Важко навіть уявити, скільки душевних сил, енергії, знань, умінь треба докласти, щоб виростити й виховати справжніми людьми таких різних, не схожих між собою дітей.

Учитель – друг і порадник. Він уміє відчувати настрої, побачивши в очах тривогу чи зажуру, завжди підтримає і захистить від біди, застереже від необдуманих кроків. Він навчає нас бути вдячними батькам і старшим друзям як за похвалу, так і за докір, адже похвала свідчить про вдосконалення, а докір допомагає зрозуміти помилки й навчитися жити по-людськи.

Учитель розкриває перед учнем таємниці буття: учить розпізнавати добро та зло, щирість і підступність, багатство душі й духовну обмеженість. Він учить пізнавати самих себе, привчає мислити, аналізувати життєві ситуації, бути співчутливими до чужого горя, уважними до слабких і немічних, милосердними до тих, хто потребує допомоги.

Нехай же доля посилає вам, наш мудрий наставнику, розумних, добрих і вдячних учнів!

(160 слів)

За Л. Толстим

66 Подвиг студентів

В автобіографічному романі Олеся Гончара «Людина і зброя» відтворено чи не найтрагічніший період Великої Вітчизняної війни. Україна охоплена пожежами. Фронти чорним валом накочуються на Київ.

Війна викликала велике піднесення патріотичних почуттів у середовищі харківських студентів. Читачі пам'ятають, як юнаки (серед них і Олесь Гончар) залишали аудиторії та бібліотеки, шикувалися в студентські батальйони. Вони розу-

міли, що йдуть на смерть. Письменник згадував потім: «Знали і йшли, бо вірили. Хай ми помremo, загинемо, але йдемо захищати рідну землю, цінності нашої національної культури: нашу мову, нашу духовність, нашу історію».

Студбатівці, інтелектуалісти, як вони справедливо себе називали, непохитно стояли на вогненних рубежах, ходили майже голіруч в атаки на танки. Невеликий студбат у нерівному бою зупинив фашистські танки на річці Рось, перекрив їм шлях на Київ. Розлючені німці потім мінами й трасуючими кулями буквально викошували юних воїнів. Був студбат – і немає.

Зболене слово Олесея Гончара про велику драму війни, про суворий трагізм і моральну чистоту його юних друзів, цих істинних героїв, і сьогодні бентежить читачів.

(161 слово)

Із часопису

67 Лінія фронту

Максим прокинувся від несподіваного струсу й розплющив очі. Просто на нього згори сипалося гілляччя з розчахнутої набоєм берези, осторонь осідав на землю стовп важкого диму, землі й снігу від вибуху, що тільки-но гримнув десь зовсім близько. За цим набоєм полетів другий, третій. Ліс тріщав, кромсаний череп'ям гармат з усіх боків. Максим зіщулювся і влип ще міцніше у своє лігво. То нічого, що сніг уже добре розтав під ним, утворивши калюжу. Він тільки трохи посунувся вбік, втискаючись у свіжий сніг. Лісом ішов, кружляв несамовито вогненний смерч.

Було ясно, що ліс опинився на лінії фронту. Фронт був десь спереду. З правого боку від Максима й від шосе біла артилерія: її набої перелітали з виттям над головою, неслися далі й розривалися.

З-поміж клеkotу звичайних гармат і мінометів виразно чувся такий знайомий Максимові зловісний гуркіт «катюш»: батарея їх стояла десь, певно, зовсім близько. Намацуючи ті «катюші», біла сюди тяжка німецька артилерія. Це її набої так немилосердно чухрала ліс. Спереду ж розливався морем клекіт скорострільів – станкових кулеметів і ручних автоматів.

(165 слів)

За Іваном Багряним

68 Чекаю тата з війни

Як верталися чужі тати додому, то село білим зацвіло. Вишняк зарядів розмаєм, аж очам боляче від білизни. У білій купелі хатки напіврозвалені вичорнюють, наче на деревах

старі гнізда пташині. Позаблукували по садках сумні хатки й на лелек, примерзлих восени, дуже схожі.

Вітер шурхає по гілляччю, бджільню струшує. А мати рушники-вишиванці напинає на стіни. І долівка гарно змащена глиною.

Але то ще не все. Мати помила лаву, і вона тепер виграє, наче жовтава хлібина. А ще мені голівку в зіллячку скупала, аби волосся м'якеньким було та пахло приємно. Сорочка й штанці латані-перелатані, а випрасувала їх мама – і наче знову нові. У руках у мене – бурячок маленький. Сусідська дівляшня така, що одразу б і з'їла. А я не їм. Я татові покажу.

Як іде хто до села, то біжимо до хат казати мамам, що тати наші йдуть. А мами повибігають на дорогу, хустки на головах поправляють... А той, що йшов, зовсім і не до нашого села звернув, зовсім не наш тато був.

(160 слів)

За Я. Ступаком

69 Бути щасливим

Як стати й залишатися щасливим? Звісно, матеріальні, душевні, духовні блага приносять задоволення, проте людина сама робить себе щасливою. Легко й просто вирішує: я щаслива! Що заважає вам повірити в те, що ви щасливі?

Якщо ви вирішили бути щасливим, почніть цього вчитися. Безперечно, труднощів у житті чимало, але якщо бажання є, то вчитися бути щасливим можна й потрібно.

Отже, за щастям не треба бігати, його не треба шукати. Воно поруч, просто придивіться. Хочеш щастя – візьми в себе!

Виробляйте хороший емоційний тон і стійкість, це допоможе в складних ситуаціях не піддатися депресії. Ставтеся до життя з цікавістю. Неприємність? Цікаво, як упораюся, чого навчуся? Труднощі? Цікаво, що мені це дасть? Слушні запитання – хороші рішення!

Виробляйте корисну звичку до позитивного сприйняття світу. Не буває помилок, є тільки уроки життя й зворотний зв'язок. Життя – хороший учитель, а все хороше коштує не дешево. Коли все добре, бути успішним зможе кожен. А коли важко? Упораються лише обрані. Тож оберіть себе. Обставини змінилися, але вони не змінили вас. Ви можете бути успішними й щасливими!

(167 слів)

Із часопису

Успішні люди знають, як правильно спілкуватися. Їм відомо, що в розмові велике значення має не тільки те, про що говорять, але й те, як подається інформація. Наведемо кілька порад, які допоможуть зробити ваше спілкування ефективним.

Робіть паузи. Істотною помилкою є бажання видати всю інформацію відразу. Паузи потрібні для того, щоб зрозуміти, чи добре сприймається сказане вами.

Установлюйте контакт. Слухач швидко втратить цікавість до розмови, якщо в спілкуванні немає контакту. Щоб зрозуміти, чи слухають вас, чи розуміють, обов'язково стежте за реакцією співрозмовника.

Випромінюйте впевненість. Переконалива, упевнена мова й успішне спілкування – це ланки одного ланцюга.

Надавайте перевагу живому спілкуванню. Сучасні технології розвиваються дуже швидко. Ми часом навіть не помічаємо, що дедалі більше спілкуємося дистанційно, обмеживши живе людське спілкування. Однак ніякі технології не замінять особистих зустрічей.

Доречно жестикулюйте. По-перше, помірна жестикуляція створює позитивне враження. По-друге, жести допомагають краще сприймати й засвоювати інформацію.

Слідкуйте за гучністю голосу. Не говоріть занадто тихо чи занадто голосно. Упевнену людину з добре поставленим голосом і правильною вимовою завжди приємно слухати.

(163 слова)

Із часопису

71 Плекаймо добрі почуття!

Одним з негативних почуттів, на жаль, властивих людині, є заздрість. Мало хто з нас може похвалитися тим, що ніколи не хотів мати такий гарний одяг або велосипед, як у друга, найкрасивішу прикрасу чи найвищу оцінку. Таких прикладів безліч, і всі вони свідчать про те, що кожному з нас певною мірою властиве це почуття. Хороше воно чи погане? Напевно, усе ж таки негативне, навіть у Біблії заздрість називається гріхом.

Поки ми заздримо, ми не маємо часу на те, щоб розвивати власні здібності й можливості.

Потрібно знати собі ціну. Звісно, важливо порівнювати себе з іншими людьми, але тільки для того, щоб орієнтуватися, на якій стадії розвитку знаходишся ти сам. Слід позбутися невдячного почуття, навчитися зосереджуватися не на комусь, а передусім на собі. Коли думки зайняті власним добробутом, професійним зростанням чи особистим життям,

часу й потреби заздрити іншим немає. Насамперед варто пишати тим, яким ти є і що маєш. Упевнена й самодостатня людина ніколи не заздритиме чужому й завжди буде шанованою в суспільстві.

(163 слова)

Із часопису

72 Сила наукового передбачення

Історія наукових відкриттів зберегла чимало прикладів, коли назва якогось явища вже існує, а самого предмета дослідження ще немає. Він ще в здогадках і гіпотезах учених, у їхніх кабінетних розрахунках і лабораторних експериментах. Однак завдяки вмінню осмислювати процеси матеріального світу чимало з передбаченого науковці згодом винайшли, відкрили й пояснили.

Наприклад, намагаючись пояснити аномалії в русі сьомої від Сонця планети Уран, учені не лише припустили існування в Сонячній системі ще однієї планети, а й визначили її місце знаходження. Невдовзі цю невідому планету й справді було виявлено. Це Нептун.

Здійснивши надзвичайно складні розрахунки, відомий американський астроном дійшов висновку, що за Нептуном обертається ще одна планета. Із часом його припущення підтвердилося. Через п'ятнадцять років до зоряного атласу було внесено дев'яту, найвіддаленішу від Сонця, планету Плутон.

Відкривши періодичний закон хімічних елементів, видатний російський учений довів існування одинадцяти невідомих науці елементів і дав їм назви, запозичені із санскриту. Нині клітинки періодичної таблиці, що колись були порожніми, заповнено. Учені вивчили властивості відкритих хімічних елементів і за традицією дали їм грецькі й латинські назви.

(168 слів)

Із часопису

73 Виробництво паперу

Сьогодні основною сировиною для виробництва паперу є деревна целюлоза. Її одержують із твердих і м'яких лісових порід: сосни, тополі, берези, каштана та інших.

Папір високої якості виготовляють із целюлози, отриманої хімічним способом: дерев'яний брус ріжуть на дрібні тріски, які занурюють у хімічний розчин і нагрівають під тиском. Із такої маси виготовляють папір для книжок, брошур і журналів, а також міцні обгорткові матеріали.

На цьому етапі виробництва маса, що складається з деревних волокон і води, називається паперовою сировиною. Потім

на спеціальній переробній машині змінюють форму й структуру паперових волокон.

Аби папір відштовхував вологу й ліпше вбирав друкарську фарбу й пасту для кулькових ручок, його проклеюють. Для цього найчастіше використовують смоли. Завдяки їм надруковане й написане не розтікається і легко розпізнається людським оком.

Далі з паперу випарюють зайву вологу, пропускаючи його через підігріті парюю металеві барабани. Після сушіння він проходить через кілька розташованих у ряд залізних циліндрів, які розгладжують його поверхню. Потім папір ріжуть на аркуші й покривають глянцем.

Ось так створюється папір, яким ми користуємося.

(166 слів)

Із часопису

74 Веселка

Виграючи розмаїттям кольорів на блакитному небосхилі, веселка в усі часи не давала спокою людській уяві. Про неї складали легенди, її наділяли дивовижними властивостями.

Скажімо, у грецькій міфології веселка виступала посередницею між богами й людьми. У скандинавських міфах її вважали мостом, який сполучає небо й землю. Давні індійці, милуючись веселкою, були переконані, що в небі розцвіли квіти, які зів'яли на землі. Деякі народи щиро вірили, що веселка – це райська дуга, шлях до країни праведників. У християнстві її тлумачили як Боже знамення, як символ вічного заповіту між Господом і землею.

В Україні кажуть: «Веселка воду п'є». Наші пращури вважали веселку водоносною дугою, що бере воду з озер і річок, а потім повертає її у вигляді дощу. За народним повір'ям, веселка – це дорога, якою янголи сходять із неба, щоб зачерпнути води для дощу.

З веселкою також пов'язано чимало народних прикмет. Висока райдуга – на гарну погоду, низька – на дощ. Поява веселки після короткочасного дощу віщує близьку негоду. Подвійна, а то й потрійна веселка обіцяє багатий урожай.

(163 слова)

За В. Марусенко

75 Прекрасний степ

Степ ставав дедалі прекраснішим. Увесь південь, увесь простір до самого Чорного моря був зеленою незайманою пустелею. Ніколи плуг не проходив по незмірних хвилях диких рослин. Самі тільки коні, ховаючись у них, як у лісі, толо-

чили їх. Нічого в природі не могло бути кращого за них. Уся поверхня землі була така гарна, немов зелено-золотий океан, по якому бризнули мільйони квітів.

Крізь тонкі стебла трави прозирали голубі, сині й фіолетові волошки, жовтий дрок вискакував догори своєю пірамідальною верхівкою, біла кашка зонтикоподібними шапками рябіла на поверхні, занесений бозна-звідки колос пшениці налився в гущину. Біля тонкого їхнього коріння шмигали куріпки, витягнувши свої шиї. Повітря було сповнене тисячами всіляких пташиних свистів.

У небі нерухомо стояли яструби, розпластавши свої крила й непорушно втупивши очі свої в траву. Крик табуна диких гусей, що сунув стороною, відгукувався в якомусь далекому озері. З трави здіймалася розміреними помахами чайка й розкішно купалася в синіх хвилях повітря. Он вона блиснула проти сонця й зчезла у високості.

Який же ти гарний, степе!

(160 слів)

За М. Гоголем

76 Луг

Сонце вже зійшло, але його ще не було видно з-за темного луку. Небо освітілося ясно й погожо, луг теж посвітлішав і прихорошився.

Уже горіли мохнатими й червоними, як жар, шапками будяки, дихаючи солодким медвяним душком. Цілими озерами поміж трав білили соромливі невісточкі в жовтих шапочках і білих віночках з пелюсточок навколо голівок, виплітався та спалахував іскрою петрів батіг. Розпарений нічною задухою, гостро й нудливо пах болиголов, який то тут, то там здіймався вище за всіх на своєму товстому й порожньому стовбурі, увінчаному тоненькими, схожими на віття кропу гіллячками.

Іноді посеред луки розкішно кущився верболіз, схожий здала на копицю сіна. Над ним уже кружляли чайки, вишуквали вранішню поживу на сніданок.

Близькість річки відчувалася особливо виразно не тільки по тому свіжому холодному повітрі, яким віяло з очеретів, а й по щедрій росі на травах, яка бризкала людям на руки й на ноги світлими льодяними краплями, по таємничості звуків, властивих для кожного приріччя: тихому бульканні, короткому раптовому плюскоту, якомусь шарудінні, схожому на чийсь хитрі кроки.

(162 слова)

За Гр. Тютюнником

Іде Харитя селом, і якось їй чудно. Ніколи не ходила вона сама так далеко від хати. От уже й крайню хату минула, вийшла на поле й стала, задивившись у далечінь на чудовий краєвид.

І справді було гарно на ниві, невимовно гарно. Погідне блакитне небо дихало на землю теплом. Половіли жита й вилискували на сонці, червоніло ціле море колосків пшениці. Долиною повилася річечка, наче хто кинув нову синю стрічку на зелену траву. А за річкою, попід кучерявим зеленим лісом, уся гора вкрита розкішними килимами ярини. Гарячою зеленою барвою горить на сонці ячмінь, широко стелиться килим ясно-зеленого вівса, далі темніє просо. Межи зеленими килимами біліє гречка, наче хто розіслав великі шматки полотна білити на сонці. І над усім тим розкинулося погідне блакитне небо, лунає в повітрі весела пісня жайворонка. Віють з поля чудові пахощі од нестиглого зерна й польових квітів.

Як тільки Харитя увійшла в жито, гарний краєвид зник. Босі ноженята ступали по втопаній стежці, над головою, межи колосками, як стрічка, синіло небо.

(163 слова)

За М. Коцюбинським

Далі, вище, починається мішаний ліс, густішає й густішає: і дуби, і липи, і явори, і ясени, і берези. Скільки тут тіні й свіжості – сонце не сонце, спека не спека.

А як пройде злива, усе тут пахне водою, ніби губка насичена, і густі тумани підносяться й звиваються над коронами дерев. А скільки під ногами гриба всілякого! Топчешся по слизьких, старих бабках з м'якими капелюхами, по білих, твердих хрящах-гірчаках, по рожевих і синіх сиріюжках, по червоних білокраплистих мухоморах.

А скільки тут шуму всілякого! Птахи літають поміж гілляччям, шмигають дикі голуби, десь вистукує дятел у дупляву липу, десь дзвінко й лунко криче крук. А там шмигне маленька метка тінь з гілляки на гілляку. Білочка. Вона, бідолашна, задивилася, перейнялася тим і хоче швидше зникнути.

А далі, у долині, місцями галявини з травною високою, і квітами, і суничником. І чагарники молодих дерев – грабини, дубини, ясенини. Тут і пташки інші, не круки й не голуби, а соловейки, та синички, та жовтобрюшки, та всяке інше дрібне й крикливе створіння.

(162 слова)

За У. Самчуком

Ось ви виїхали на невисоку гору. Синім змієм плазує шлях з гори в долину поміж зеленою травою безкрайого степу. Ясне сонце геть підбилося вгору, розсіває своє золоте марево по зеленій долині. Ні пером не списати, ні словом не сказати тієї несподіваної краси, якою до вас усміхнулася долина!

Зелена трава горить-палає вогнем, на її листочках грає й сяє, мов самоцвітне каміння, чиста роса: то стрельне у вічі тоненькою голочкою жовтого цвіту, то зачервоніє круглою горошиною, то засиніє самоцвітом, то посипле зеленими іскорками. І то ж по праву руч і по ліву руч. Куди ви не повернетесь – усе горить-палає, уся долина пишається, мов зверху веселками вкрита!

Ви дивитесь й дивуєтесь. Вам здається, що ви йдете не по битій дорозі зеленого степу, а якимсь невідомим краєм краси й чару вільного пахучого повітря. Вам легко дихається, легко живеться. Усе, що вас колись гнітило та смуток будило, зникло. Із самої глибини серця виринають думки непримітні, гадки легкокрилі самі мчаться й вас мчать за собою. Куди? Не питайте. Не шукайте.

(165 слів)

За Панасом Мирним

Теплим весняним ранком Іван пішов у полонину. Тут була тиша, великий спокій природи, строгість і сум. За плечима в Івана росли вже гори й голубіли вдалині. Орел здіймався з кам'яних шпиль, благословляючи їх широким розмахом крил, чулося холодне полонинське дихання. Замість лісів тепер слався чорний килим повзучих смерек, у якому плуталися ноги, і мохи одягали камінь зеленим шовком. Далекі гори відкривали свої верхи, вигинали хребти, уставали, як хвилі в синьому морі.

Полонина! Він уже стояв на ній, на цій високій луці, укритій густою травою. Блакитне море збурених гір облягло Івана широким колом, і здавалося, що безконечні сині вали йдуть на нього, готові впасти йому до ніг.

Вітер, гострий, як наточена сокира, бив йому в груди, його дихання зливалося з диханням гір, і гордість обняла Іванову душу. Він хотів крикнути на всі легені, так, щоб луна покотилася з гори на гору, аж до крайнеба, щоб захитати море верхів. Але раптом почув, що голос пропав би в цих просторах, як комариний писк.

(160 слів)

За М. Коцюбинським

Усе почалося просто: із-за обрію тихо виткнувся ріжечок ледве помітної синьої хмари. Залитий сонцем степ принишк, затаїв подих, мовби чекаючи, що з цього вийде. А ріжечок тим часом вигонився вгору, розпростався вшир, поступово перетворюючись у хмару, у темно-синій гірський хребет, що незабаром уже закрив собою величезний сектор неба.

І ось раптом хребет розломився, вогняна тріщина прокотилася впоперек нього. Усе прийшло в рух. Поки у великій лабораторії неба відбувався розкішний процес наростання грози, поки все там переверталось, стугоніло, потемнілими степами мчали табуни вихорів, захвилювалися, забурунили зелені вали лісосмуг, заметушилися птахи в повітрі.

Усе ближче гриміло, блискало. Сива повновода хмара вже висіла над цілим степом. Світлі вітрила дощу вже розпускалися на обрії, помітно наближалися нивами.

З тихим дзвоном упали перші краплини, усе стрепенулося, і вже широкою чарівною музикою зашумів дощ. Той цілющий травневий дощ, про який кажуть, що це сиплеться з неба золото. Сивіла дощем далечінь, вода вже блищала на шляху. Земля набиралася сили. Хліба помітно зеленішали, ніби набрякали густим зеленим соком.

(160 слів)

За О. Гончаром

Ліс ще дрімає в передранішній тиші. Непорушно стоять дерева, загорнуті в сутінь, рясно вкриті краплистою рососою. Тихо навкруги, мертво. Лиш де-не-де прокинеться пташка, непевним голосом обізветься зі свого затишку. Ліс ще дрімає, а з синім небом уже щось діється: воно то зблідне, наче від жаху, то спалахне сяйвом, немов од радощів.

Небо міниться, небо грає усякими барвами, блідим сяйвом торкає вершечки чорного лісу. Стрепенувся врешті ліс і собі заграв. Зашепотіли збуджені листочки, оповідаючи сни свої, заметушилася в травиці комахня, розітнулося в гушавині голосне щebetання й полинуло високо – туди, де небо міниться, де небо грає всякими барвами.

На галяву вискакує з гуцини сарна і, зачарована чудовим концертом, зупиняється. Полохливий заєць, причаївшись під кущем, пригинає вуха, витріщає очі й немов поринає весь у море лісових звуків.

Аж ось ринуло від сходу ясне проміння, мов руки, простяглося до лісу, обняло його, засипало самоцвітами, золотими

смугами впало на синю від роси траву на галяві, де гостро на тлі золотого світла випинається струнка постать сарни.

(160 слів)

За М. Коцюбинським

83 Травень квітами багатий

У літературну українську мову міцно ввійшла назва п'ятого місяця року – травень. Під цю пору буйно кущують і цвітуть різноманітні трави. Це найкраща пора заготівлі лікарського зілля.

Колись на Семена Зілоти (23 травня) люди організовували спеціальні обряди, пов'язані зі збором трав. Удосвіта гуртами йшли в глибокі ліси й збирали природні ліки. До кожної травички читали відповідні молитви. Ось одна з таких примовлянок: «Божа Мати ходила, зілля родила, відром поливала – нам на поміч давала!»

Найбільш цілющим вважалося зело, зірване до сходу сонця. Тому на Поліссі цей місяць називали ще травником.

Крім того, у вжитку були відомі й інші назви травня – пісенник і місяць-громовик. Вони повністю відповідали своєму призначенню. Усюди, у лісах, на полях і біля обійсть, розливалися солов'їні трелі, чудернацькі посвисти шпаків, безтурботне кування зозуль. Нерідко в цей час можна почути й лунки перекоти грому.

Травень вважається одним з найпоетичніших місяців. Він мовби нагадує нам: поспішайте намілюватися красою весняного дивоцвіту, бо вона нетривка й скороминуща. І це так, адже травнем завершується найкраща пора року – весна.

(163 слова)

За В. Скуратівським

84 Весна в шахтарському селищі

Рано нині прийшла весна. Якось одразу стихли, знесиліли снігові бурани, що завивали довгими зимовими ночами по тихих вуличках молодого шахтарського селища. Несміливо, немов боячись розсердити сиву холоднечу, усміхнулося з-за хмар сонце. І зима справді розгнівалася. Наїжилася проти ночі крижаними багнетами дахів, злостиво зарипіла під ногами лямкою білястою плівкою калюж, обпалила колючим подихом гарячу верхівку терикона.

А потім набралось відваги сонце. Заметушилися, побігли швидше хмари, розпливлося в широкій усмішці небо, і сонце гарячим промінням припало до холодної, дрімотної землі. Десь над балкою, немов випущений на волю птах, затріпотіла

пісня. Злетіла вгору й зажурилася в томливому чеканні прийдешніх змін.

Дівчисько в розхристаному пальті зупинилося, примруженими блакитними очима відшукало в небі жайворонка, до чогось лагідно усміхнулося й завмерло з підведеним догори обличчям.

Добралася весна й до шахти. Повітря, насичене запахами землі, ринуло в темну, вологу пащу стовбура шахти, увірвалося в штреки – і гайда гуляти лавами та забоями, хвилюючи душі шахтарів незбагненно солодкою тугою за сонцем, за високим темно-блакитним небом.

(160 слів)

За В. Титовим

85 Запізніла весна

Зима цього року була зтяжна, холодна й надокучлива. А на початку квітня нарешті прокинулася запізнїла весна. Підвелася, потягнулася, подивилася спросоння навкруги: що воно робиться, що діється? Бачить: безладдя всюди, треба раду рїдній природї давати. Дихнула перший раз весна – поплив у повітря блакиттю золотавий сонячний човен. Дихнула вдруге – потемнів сніг, до землі злякано пригорнувся, сльозою зійшов. Дихнула весна втретє – затріщав льодовий кожух на річках, луснув у кришиво й поплив за водою. Велетенською гребінкою дбайливо розчесала весна ліси й лани. Зазеленїло на деревах і кущах молоденьке листя, піднялися пишні, густі сходи. Розкрили ніжні пелюстки перші квіти. Тепле повітря наповнилося пташиними голосами.

Марїчка вийшла на подвір'я і повернулася, наче сонях, у бік сонця, від задоволення мрійливо примружила очі. Тоненьким пальчиком сонце легенько лоскотнуло кінчик дівочого носа, блїді щоки, гладеньке чоло, ніжні вуста.

«Гарно з тобою, сонечку, – зашепотїла Марїчка. – Світи, сонечку, світи, любе, людям на щастя, на життя».

Дівчина завмерла, насолоджуючись теплом ласкавого сонця. Душа сповнилася невимовною радїстю буття, наче бїлий світ заповнився пташиним співом.

(163 слова)

За Е. Заржицькою

86 Літо

Знову та сама річка. Тихий затон, із трьох боків закритий очеретом. Біля берега, де зовсім мїлко, золоті й безтурботні сонячні промені граються на піщаному дні. Тут і там дрібний

малює срібно виблискує, порскаючи раз по раз у різні боки, наляканий нахабним, завжди голодним окунем.

Бабки з величезними райдужними очима стрімко сновигають над водою, а на протилежному березі річки, шляхетні й величні, стоять стрункі вікові сосни, кучерявими головами підпираючи небеса. У небі, у сліпучій вишині, дрібними пір'їнками розкидані невагомі прозорі хмаринки. Щедре літнє сонце панує, гріє землю й воду, розсипається тисячами сонячних зайчиків по хвилях, пече крони дерев, марно намагаючись пробитися в глибину листя.

Біля краю води на зеленій траві стоїть юна, років п'ятнадцяти, дівчина. Вона підвела підборіддя, пальчиками русяве волосся за спину прибирає, мружить світлі дивні очі. Коли дівчина на ліс подивиться, очі стають зеленкуватими, гляне на воду – здаються золотаво-сірими, на небо – блакитними, волошковими, ясно-синіми.

Дівчина тихо ступила в річку, зробила ще крок – і раптом кинулася у воду й попливла.

(161 слово)

За С. Батуриним

87 Осінь

Стояла перша осіння доба із сухими короткуватими днями. Сонце вже не котиться горою, як улітку, не стоїть над самою головою, не палить палом, а береться низом, понад горою, привітно світить і пригріває після довгої холодної ночі та ущипливого рожевого ранку.

Пройшли жнива, скінчилася возовиця. Хіба де в степу, далеко від людської оселі, ще бовваніють недоважені копи, а то всюди тільки чорніє нив'я поораною ріллею та жовтіють лани збитою стернею.

Пусто серед степу, сумно й серед лісу. Вітри-суховії обголили його рясні віти, а ранні заморозки пожовтили та почервонили лист, пташки щебетливі відлетіли у вирій. Життя втікало зі степів і лісів, ховалося по людських оселях, по теплих краях.

По селах від білого світу й до самої темної ночі гупали неугавно ціпи, доводячи до розуму те добро, яким за літо наділила земля-мати. За годинки поспішали люди з роботою, щоб було що й самому їсти, й вивезти зайве на продаж. По городах була теж немала клопотнеча: мазалися, білилися та прибиралися, готуючись уже до зими.

(160 слів)

За Панасом Мирним

Ще ввечора землю оповив їдкий холодний туман, що пробирав до кісток і вганяв у дрож. Отже, чекай на морозну ніч. І ранній завчасний морозенко таки добре попорався протягом ночі: настелив трави, густо побілів памороззю засохлі дерева, прихопив ще зовсім зелене листя.

Вийшов уранці Оксен і завмер: пожухле за ніч листя з тихим шелестом опало на землю, лягало покорченими долоньками догори, наче все ще просило хоч краплинку тепла, хоч крихітку ласкавого сонця. Не було ні вітру, ні жодного поруху, а листя падало й падало, зривалося з верхівіття. І вже ціла злива, чорно-зелений сумний водограй проливався на землю.

Дерева оголялися на очах: щойно стояли в листі, а глянув через якусь хвилину – уже голі. Тільки поодинокі листочки з усіх сил чіпляються за віття, намагаються втриматися до сонця.

Особливо зворушила Оксена молоденька осика: скинула покірно зелену сорочку, простелила її біля ніг та й стоїть гола-голісінька, тремтить худеньким тільцем на морозі.

Той глухий шум, невпинний той шелест переслідував Оксена й тоді, коли він повернувся в хату.

(161 слово)

За А. Дімаровим

Палахкотять біля вікон животворним вогнем розвихрені мальви, шугають червоними язиками багаття під самісіньку стріху, от-от від їхнього полум'я загориться хата. Ніхто не знає, коли й хто посадив їх на сонячному причілку. Мати кажуть, що ті рожі посадила колись давним-давно ще бабуся у свої дівочі літа.

До пишного розмаїття мальв усі давно звикли, і стали вони невід'ємною частиною родини. Щороку раною весною з-під землі з'являлося зелене пагіння, за кілька ночей воно виростало вище призьби, привітно заглядало у вікна. На високих стеблах в'язалися десятки бутонів, які в кінці весни зацвітали червоними, світло-рожевими й темно-пурпуровими квітами.

Здавалося, то й не квіти, а якийсь чарівник розвішав на пружних, високих пагіннях малинові, оранжеві, сріблясті дзвоники. Вечорами тихими, коли спадала літня спека, мальви стояли урочисті серед золотого надвечір'я, тихо граючи чарівну пісню на своїх чутливих трубках.

І тоді стара хата ставала незвичайною, бо стояла вся в прекрасному живому вінку, у центрі пелюсткового багаття. І ні-

які казкові, кришталеві палаци не могли зрівнятися із чарівним видовищем простої селянської оселі серед буйноти барвистих мальв.

(165 слів)

За І. Цюпою

90 Життя квітів

Життя квітів починається з пролісків. Пролісок – квітка ніжна, але смілива й нетерпляча. Ще не зійде сніг, а вже кризь весняну ніздрювату сніго-льодову скоринку, прогрівачою собі тісеньку й скромну проталинку, пнеться цупкий паросток, схожий на цибульку.

Сьогодні це біло-зеленаво-жовтуватий хвостик, завтра це біло-зелена гостриця, післязавтра це вже довгий зелений листок з тоненькою стрілкою всередині. Ще за день брунька на кінці стрілочки розквітає враз твердою білою зірочкою і квітів визорує так густо, що земля знову стає біла й зимна від ясного холодного цвіту.

І негайно ж зацвітає ряст. Це вже весна. Квіти рясту фіалкові – теплі й сонячні. Вони вже пахнуть.

Потім з'являється жовтий козелець. Це вже повна весна. Квітка гаряча, як сонце. Вона м'яка й ніжна. Дух від неї йде не сильний, але це вже аромат. І росте козелець вже не із чорної землі. Довкола не тільки торішнє пріле листя, а й зелена трава, якої три дні тому ще зовсім не було. Над козелецем уже схиляється молода парость.

І тоді ясно вибухає фіалковий цвіт.

(162 слова)

За Ю. Смоличем

91 Два брати

Два брати – підсніжник і пролісок – одними з перших відкривають карнавал цвітіння. Чому брати? Та тому, що відзняються вони лише кольором: підсніжник – білий, а пролісок – блакитний. Дивуєшся, як такі маленькі ніжні квіти не бояться холоду.

За однією з легенд, богиня Флора роздавала квітам костюми для карнавалу. Підсніжнику вона подарувала білий хітон. Сніг також захотів узяти участь у святі, однак для нього одягу не вистачило. Тоді він почав просити, щоб квіти поділилися з ним, але ті, боячись холоду, відмовляли. Лише підсніжник укрит свій своїм убранням. Разом кружляли вони у хороводі квітів, і так сподобалися одне одному, що й досі нерозлучні.

Інша давня легенда розповідає, що того дня, коли Адама і Єву було вигнано з раю, ішов сніг. Єва дуже змерзла, й тоді

кілька сніжинок, прагнучи втішити нещасну, перетворилися на квіти. Побачивши їх, Єва повеселішала. У неї з'явилася надія на кращі часи. Тому і вважають підсніжник символом надії, тепла й краси.

Імовірно, саме пролісок і підсніжник були першими квітами на землі.

(160 слів)

За В. Марусенко

92 Троянда

Троянда – цариця квітів. Нікого не дивує таке означення, бо вона й справді прекрасна. Серед багатьох народів світу побутує безліч легенд і оповідей про цю квітку. Антична міфологія, наприклад, пов'язує появу троянди з народженням богині мудрості Афіни.

У Греції продавати троянди й плести з них вінки вважалося за почесні заняття. Запрошені на обід гості вдягали на себе трояндові вінки. Трояндами встеляли дорогу воїнам-переможцям.

У Єгипті за часів володарювання цариці Клеопатри троянди вирощували в надзвичайно великій кількості. Між довгими рядами пальм яскравим полум'ям палахкотіли клумби із червоними, малиновими, вогнисто-оранжевими квітами.

Римляни присвячували троянду богині кохання Венері. Якось вона, мовить легенда, гуляла в саду на Олімпі. Замислившись, богиня зупинилася біля єдиної в Едемі троянди й кінчиком пальця необачно доторкнулася до однієї з гілочок. На пальці зачервоніла крапелька крові. Не встигла Венера роздивитися її, як крапелька скотилася додолю й, упавши на землю, перетворилася на запашну червону троянду.

Батьківщиною троянд є Схід. Ці прегарні квіти повсюдно пахтіли в казково розкішних садах. Уздовж доріжок вузенькими ариками струмувала трояндова вода.

(164 слова)

За С. Приходьком

93 Береза

Береза, за народними віруваннями, – одне з найдавніших дерев, з яких починалося створення світу. Колись її вважали оберегом від злих духів і нещастя, тому часто садили біля хати, щоб милувала око й захищала садибу. Наші предки вірили, що береза – це дерево русалок, які полюбляють на ній гойдатися, тому на Русальний тиждень березу прикрашали шматочками полотна, стрічками, вінками, різними дарами.

У давні часи кору берези – берест – широко використовували для виготовлення берестяних грамот. На ньому діти вчилися виводити букви, дорослі писали листи, побутові тексти тимчасового значення. Для цього берест знімали так, щоб не пошкодити самого дерева. Ті місця березового стовбура, з яких знято тонкий шар кори, мають властивість заростати новою корою. Також з бересту виготовляли посуд. І досі на Поліссі роблять берестяні кошики та великі миски з цього матеріалу.

Вважають, що від слова «береза» утворилася назва місяця – «березень». Це час, коли з берези тече сік – лікувальний весняний напій.

Завдяки своїй білій корі та ніжному листячку береза стала в українців символом чистоти, дівочої ніжності й вірності.

(162 слова)

За М. Соловйовою

94 Осокори

Чи знаєте ви, як шелестять улітку осокори? Зупиніться, прислухайтесь. Стоять вони, мов підняті догори кобзи, підставлені вітрові-музиканту. Він пробіжить по їхніх чутливих струнах, і озветься тоді зеленим шумом пружне пагіння, затріпочуть ніжним перебором листочки, забринить на вітрі співуче гілля. У здруженому, злагодженому оркестрі грає осокір до осокора.

А вітер налітає все сильніше й сильніше. Пробіжить по зелених кобзах, рвоне акордами струни-гілля – і вже гуде верховіттям розвихрена душа осокора.

Та ось вітер поступово стихився, припав до чутливого дерева, ніби заплутався в листатих кронах. І вже тиха-тиха пісня снується з висоти, де обнялися голубе небо й зелені голови співучих осокорів. А далі й зовсім усе стихне. Стоять задумливі дерева, ніби зачаровані, і, здається, самі прислухаються до пісні-шуму, яку тільки-но розливали на зеленій леваді.

Я люблю осокорів шум. Люблю, як гнуться вони на вітрах і пружно випрямляють свої широкі зелені плечі. Навіть у найтихішу погоду вони шумлять від найменшого повіву вітру. Ніби просять: налети, пробіжи по наших чутливих струнах-листочках, заграй хвалу зеленому літу.

(160 слів)

За І. Цюпою

95 Лісова аптека

Обліпіха – рослина зовні нічим не приваблива. Вона не сховає нас у літню спеку в тіні розлогої крони, а її кислосолодкі плоди не порівняти ні з виноградом, ні з яблуками, ні навіть зі сливами.

Цей колючий гіллястий чагарник має довгасті зелені листки, бурувато-сріблясті зісподу. Навесні на його гілках розпускаються дрібні квіточки, але на одних кущах лише зеленкуваті, а на інших – сріблясто-бурі, зібрані в колосочки. Це тому, що в обліпихи є чоловічі й жіночі рослини. Восени жіночі рослини дарують людям оранжево-жовті соковиті ягоди з присмаком і запахом ананасів. Саме тому обліпиху подекуди називають сибірським ананасом.

Плодоносить обліпиха щорічно й щедро: з одного доброго куща можна зібрати до десяти кілограмів плодів. Росте вона на піщаних місцях, по яругах, балках, крутосхилах, долинах і на берегах річок. Це світлолюбна, посухостійка й невибаглива до ґрунтів рослина.

Обліпиху влучно називають ліською аптекою та колючим цілителем. Адже її плоди, насіння, листя, молоді пагони й кора мають цінні лікувальні властивості. Плоди обліпихи – природні полівітаміни, виготовлені матінкою-природою. Ласі до них і звірі.

(164 слова)

Із часопису

96 Барвінок

На кожному крилі городу росли кущі барвінку. Здавалося, що він і зимою зеленіє, бо коли танули сніги, то на світ пробивалося його цупке зелене листя, не змучене холодом, не скалічене морозом. А коли повітря ставало по-материнськи м'яким і лагідним, то барвінок зацвітав так, наче небо бризнуло на землю живою блакиттю, зацвітав так, немов дитячі очі землі дивилися довірливо.

Бабуся гнівалася, коли зривали барвінковий цвіт. Вона ніколи не могла примиритися з тим, що квітку зривають. Хоч би яка квітка була – чи чорнобривці, чи ружі, чи звичайнісінькі калачики, чи настурції, чи лісові дзвоники, чи ромен. Тим більше її гнівало, коли хтось необережно зривав цибулю зі стрілкою, яка могла б дати насіння, коли хтось виривав усю стеблину кропу, замість нащипати листя. Тоді бабуся чорнішала, погляд її ставав лихий.

Навіть на Спаса, коли, здається, з квітами просинаєшся, з квітами сідаєш за стіл, з квітами їси яблука та груші, з квітами свіжовипечений хліб умочаєш у мед, навіть на Спаса бабуся не могла відцуратися від святого ставлення до цвіту.

(163 слова)

За Є. Гуцалом

97 Соловейко

Десь зовсім близько від нас невгамовно виводив свою пісню соловейко. Спершу, коли починав заливатися, здавалося, що в горлечку в нього билася маленька співуча намистинка. Короткий свист – і ось вона вже вискакувала з дзьобика й стрімко летіла над лісом, а за нею вискакували такі самі намистинки, і всі вони нанизувалися в довгий невидимий разок. Потім нитка на тому разку рвалася, і намистинки падали в лунке озеро.

Соловейкові жаль ставало їх, і він заходжувався ойкати та схлипувати. Але швидко заспокоївшись, розщедрювався й без жалю розсипав навкруги коштовності: камінці-самоцвіти, бурштинові намистини, червоні коралі, срібні сережки, золоті кілечка. А як не ставало їх, радісно дзвонив у прозорі кришталеві дзвоники, що висіли поряд на гілочці.

Соловейко сидів на тонесенькій калиновій гілочці, що схилилася від його ваги. Був дуже схожий на горобчика, лише тільце мав мовби трішки витягнуте. Очі чорні, великі. Як співав, злегка згорбившись, трішки опускав крильця, широко відкривав тонкий дзьобик, у якому, ніби сердечко в дзвонику, бився гострий язичок, і все його крихітне тільце тремтіло й здригалось.

(163 слова)

За Б. Комаром

98 Лебеді

Прямо над нашою хатою пролітають лебеді. Вони летять і струшують на землю бентежні звуки далеких дзвонів. Дід говорить, що так співають лебедині крила. Я прислухаюся до їхнього співу, і мені хочеться полетіти за лебедями, тому й підіймаю руки, наче крила. І радість, і смуток, і срібний пердзвін дедалі більше огортають мене своїм снуванням.

Я стаю ніби меншим, а навколо більшає, росте й міниться увесь світ: і загачене хмарами небо, і одноногі скрипучі журавлі, що нікуди не полетять, і полатані веселим зеленим мохом стріхи, і блакитна діброва під селом, і чорнотіла земля, що пробилася з-під снігу.

І увесь цей світ тріпоче, міниться в моїх очах і віддаляє та й віддаляє лебедів. Але я не хочу, щоб вони відлітали від нас. От коли б якимсь дивом послухали мене та й зробили круг над селом і знову пролетіли над нашою хатою. А в цей час наді мною твориться диво: хтось невидимим смичком провів по синьому піднебесі, по білих хмарах, і вони забриніли, як скрипка.

(161 слово)

За М. Стельмахом

Уночі прийшла осінь, і вовк хмукнув на сизий лист ожини. Хмукнув і сказав: «Ого!» Тоді він підняв лапу й лапою вмився. Промив очі, пострушував із себе листя, послухав свист синиці й знову ліг.

Потім вовк заспівав. Він співав тихим старим голосом, і така дорога лежала за ним, що аж до Одеси виднілася кожна бадиллина. Вовк лежав між грибами, очима в поле, і над ним по листочку опадав ліс.

Звали його Сіроманцем, і він був найстарішим вовком у світі. Усе своє життя він водив зграю. Молоді вовки з лісів і ярів мріяли навчитися в нього бойової вовчої стратегії і тактики. Він снівся молодим вовчицям.

Не один кінь падав на траву чи на сніг од зубів Сіроманця.

Коли ж нічого були їсти і вовк пересиджував день або й три на болоті чи в чагарях, то й зграя сиділа позаду нього, кусаючи себе за хвости. Тоді вовк ставав на великий піст. У таку пору він любив дивитися, як цвітуть будяки, на їхні малинові голови навпроти хмар.

(164 слова)

За М. Вінграновським

100 Лось

Він прокинувся й нащулив вуха: у вогкому струмені вітру долинав сухий, різкуватий звук. Звук летів знизу, від річки. Лось звівся. Тепер його постать чітко вимальовувалася в до-світніх сутінках. Це був великий звір із широкими грудьми, які легко здималися від дихання. Його роги нагадували осінній низькорослий кущ, з якого обнесло листя.

Лось знав, що то тріщить стара гілляка на дубі. Їй давно б уже треба впасти, а вона не падала, з дивною впертістю тримаючись за стовбур. Він те знав, однак це його не заспокоювало. Струмінь вітру доносив запах річкової криги. У ньому жив дух примерзлого болота, долинали шарудіння прив'ялих стеблинок, які пускалися вскач по опалому листю. Над усім цим линуло схоже на зітхання порипування гілляки.

Лось був старий і бувалий. Він уже звик до заповідника, у який потрапив із тайги, звик до людей, до того, що його під-годовують. Однак те тріщання пробудило в ньому неясний страх, який нагадав йому про життя в тайзі, про небезпеки, які там на нього чигали, і лось зрушив зі свого лежбища.

(166 слів)

За Є. Гуцалом

ЗМІСТ

Передмова	1
Поради учням	5
Тексти диктантів	7
1. Батько нашої історії (За М. Слабошпицьким)	7
2. Майбутні засновники Києва (За В. Маликом)	7
3. Прощання з богами (За К. Мотрич)	8
4. Київ за князя Ярослава Мудрого (За М. Коцюбинським)	8
5. Козацькі чайки (За М. Слабошпицьким)	9
6. Історія (За К. Гудзик)	9
7. Українська національна ідея (За Д. Павличком)	10
8. Символіка українського прапора (За С. Наливайком)	11
9. Символ влади й перемоги (За А. Багнюком)	11
10. Зв'язок поколінь (За Л. Кучеренко)	12
11. Патріотизм (За Н. Дев'ятенко)	12
12. Любов до отчого краю (За Є. Гуцалом)	13
13. Серце України (За У. Самчуком)	13
14. Київські акації (За І. Цюпою)	14
15. Велика ріка мого народу (За О. Довженком)	14
16. Канівські гори (За І. Сорокопудом)	15
17. Моя Чернігівщина (За М. Тищенком)	15
18. Рідні місця (За О. Гончаром)	16
19. Іду до Десни (За В. Чухлібом)	17
20. Рідна ріка (За О. Довженком)	17
21. Спогади (За Ю. Мушкетиком)	18
22. Торжество любові (За Іваном Багряним)	18
23. Земля (За О. Кобилянською)	19
24. Чумацька душа (За О. Грищенком)	19
25. Жнива (За У. Самчуком)	20
26. Вічна вишня (За Я. Гояном)	20
27. Полотняні пам'ятки України (За С. Китовою)	21
28. Дивосвіт писанки (Із часопису)	21
29. Сонячний символ радості (За Я. Музиченко)	22
30. Великдень (За Я. Гояном)	22
31. Свято Івана Купала (За О. Хромейчук)	23
32. Урожай (За А. Дімаровим)	24
33. Хліб (За В. Яворівським)	24
34. Безсмертя зерна (За А. Дімаровим)	25
35. Мова – духовне надбання народу (За В. Сухомлинським)	25
36. Рідна мова (За В. Русанівським)	26
37. Культура мовлення (Із часопису)	26
38. Слово (За Л. Мацько)	27
39. Життєдайне джерело (За Т. Панько)	27
40. Золотий міст (За І. Вихованцем)	28
41. «Кобзар» (За О. Гончаром)	28

42. Малий Гриць Сковорода (За І. Драчем).....	29
43. Основоположник українського письменства (За Д. Павличком).....	29
44. Іван Франко (За В. Яременком)	30
45. Леся Українка (За О. Гончаром)	31
46. Краса (За В. Леонтовичем)	31
47. Великий мандрівник із Києва (За І. Цюпою)	32
48. «Лебедине озеро» (За Н. Калініною)	32
49. Володимир Вернадський (Із часопису)	33
50. На ярмарку (За І. Пільгуком).....	33
51. Чарівниця (За О. Гончаром)	34
52. Талант (Із часопису)	35
53. Дитинство (За В. Соколом)	35
54. Батько (За О. Довженком).....	36
55. Батько і син (За О. Донченком).....	36
56. Свято (За В. Соколом)	37
57. Тиха радість (За Гр. Тютюнником)	37
58. На сьомому небі (За В. Чемерисом)	38
59. Біля човна (За Гр. Тютюнником).....	38
60. Берегиня роду і народу (За О. Омельченко)	39
61. Святе слово (За Я. Гояном)	40
62. Мати (За Є. Гуцалом)	40
63. Перший учитель (За В. Кучером)	41
64. Добрий чарівник (За Л. Луцкером)	41
65. Учитель і учень (За Л. Толстим)	42
66. Подвиг студентів (Із часопису)	42
67. Лінія фронту (За Іваном Багряним)	43
68. Чекаю тата з війни (За Я. Ступаком)	43
69. Бути щасливим (Із часопису).....	44
70. Спілкування (Із часопису).....	45
71. Плекаймо добрі почуття! (Із часопису)	45
72. Сила наукового передбачення (Із часопису).....	46
73. Виробництво паперу (Із часопису).....	46
74. Веселка (За В. Марусенку)	47
75. Прекрасний степ (За М. Гоголем)	47
76. Луг (За Гр. Тютюнником)	48
77. У полі (За М. Коцюбинським).....	49
78. Ліс (За У. Самчуком)	49
79. Зелена долина (За Панасом Мирним)	50
80. Полонина (За М. Коцюбинським)	50
81. Дощ у степу (За О. Гончаром)	51
82. Ранок у лісі (За М. Коцюбинським)	51
83. Травень квітами багатий (За В. Скуратівським)	52
84. Весна в шахтарському селищі (За В. Титовим).....	52
85. Запізніла весна (За Е. Заржицькою)	53
86. Літо (За С. Ватуриним)	53
87. Осінь (За Панасом Мирним)	54
88. Осінній шум (За А. Дімаровим)	55
89. Мальви (За І. Цюпою)	55
90. Життя квітів (За Ю. Смоличем)	56

91. Два брати (За В. Марусенко)	56
92. Троянда (За С. Приходьком)	57
93. Береза (За М. Соловійовою)	57
94. Осокори (За І. Цюпою)	58
95. Лісова аптека (Із часопису)	58
96. Барвінок (За Є. Гуцалом)	59
97. Соловейко (За В. Комаром)	60
98. Лебеді (За М. Стельмахом)	60
99. Сіроманець (За М. Вінграновським).....	61
100. Лось (За Є. Гуцалом).....	61